

Departement für Infrastruktur, Energie und Mobilität Graubünden
Departament d'infrastructura, energia e mobilitad dal Grischun
Dipartimento infrastrutture, energia e mobilità dei Grigioni

Ringstrasse 10, 7001 Cuiria
Tel. 081 257 36 14
info@diem.gr.ch
www.diem.gr.ch

Lescha davart il traffic public en il chantun Grischun (LTP)

Revisiun totala

Rapport explicativ

22 da zercladur 2021

Cuntegn

IL PLI IMPURTANT EN FURMA CONCISA.....	3
I. PERTGE INA REVISIUN TOTALA?	4
1. Diversas revisiuns sin plaun federal	4
2. Intervenziuns parlamentaras	5
3. Adattaziuns minimalas da la lescha u rectificaziuns nunformalas.....	5
II. SITUAZIUN DA PARTENZA.....	5
1. Traffic public da persunas.....	5
2. Traffic da rauba.....	9
III. FINAMIRAS DA LA REVISIUN TOTALA	9
IV. ASPECTS FUNDAMENTALS DA LA REVISIUN TOTALA	10
1. Disposiziuns generalas	10
2. Planisaziun dal traffic public da persunas	10
3. Deducziun da la purschida	11
4. Empustaziun	19
5. Contribuziuns	20
6. Traffic da rauba.....	25
7. Contabilitad.....	26
V. REMARTGAS TAR LAS SINGULAS DISPOSIZIUNS.....	26
1. Lescha davart il traffic public en il chantun Grischun (sboz LTrP)	26
2. Aboliziun e midada en in auter relasch.....	37
3. Termins per l'entrada en vigur	38
VI. CONSEQUENZAS FINANZIALAS E PERSUNALAS	38
1. Chantun	38
2. Regiuns.....	40
3. Vischnancas e corporaziuns da vischnancas.....	40
VII. BUNA LEGISLAZIUN	41
AGIUNTAS.....	41
LESCHAS FEDERALAS RESPECTIVAS.....	41

IL PLI IMPURTANT EN FURMA CONCISA

La Lescha davart il traffic public en il chantun Grischun (LTP; DG 872.100) e l'Ordinaziun davart il traffic public (OTrP; DG 872.150) è vegnidas messas en vigur il schaner 1994. Dapi lura è ellas vegnidas adattadas mo en paucs puncts. Pervia da differentas adattaziuns da leschas en il sector dal traffic public sin plaun federal (cunzunt diversas refurmas da la viafier, introducziun dal fond per l'infrastructura da viafier [FIV], relasch da l'Ordinaziun davart l'indemnisaziun dal transport regional da persunas [OITRP]) dovran quests relaschs ina revisiun. L'adattaziun materiala principala da questa revisiun pertutga la fixaziun da contribuziuns chantunalas, e quai tant areguard la sistematica sco er areguard il cuntegn (contribuziuns da gestiun / contribuziuns da promoziun / contribuziuns d'investiziun). Plinavant duai vegnir represchentada la procedura d'empustaziun dal traffic public da persunas e dal transport da rauba cun la viafier sin plaun chantunal, ed er ils criteris respectivs duain vegnir fixads (avertura ed attribuziun dals stgalims da purschida correspondentes per spazi da traffic). En il sector dal traffic public da persunas duain vegnir stgaffidas novas pussaivladads da promoziun, tranter auter per infrastructures da viafier che na vegnan betg cofinanzadas da la Confederaziun sur il FIV, dentant er per mesiras che servan a reducir considerablmain l'emissiun da CO₂. Per promover vinavant la finamira da transferir il traffic da rauba da la via sin la viafier duai vegnir sustegnì correspondentmain il sector dal transport da rauba cumbinà cun la viafier.

Ils ultims onns è il traffic public sa sviluppà vinavant ed è daventà pli e pli impurtant. Resguardond permanentmain sia utilisaziun e tegnend quint da l'avegnir duai il traffic public en il chantun Grischun perquai vegnir projectà – en intervals regulars ed en moda pli intensiva – a maun d'ina planisaziun successiva. La planisaziun chantunala dependa tranter auter da la planisaziun sin plaun federal e dals svilups a l'exteriur, ma er dals basegns da las vischnancas grischunas. Ina buna collavuraziun e coordinaziun dal traffic public cun la Confederaziun, cun las vischnancas, cun las corporaziuns da vischnancas e cun l'exteriur è adina stada e vegn ad esser er en l'avegnir da gronda impurtanza. La planisaziun concepziunala dal traffic public per il chantun è – ensemen cun il program politic e cun la determinaziun da las mesiras – chausa da la Regenza. En l'avegnir duai ella fixar in concept da mintgamai plirs onns per il traffic public. Quel duai mussar, co che las finamiras duain vegnir cuntanschidas.

Quest sboz per la nova lescha suonda ils princips d'ina legislaziun orientada als resultats. Tras la revisiun da la lescha duai vegnir stgaffida ina basa moderna che represchenta uschè bain sco pussaivel las cundiziuns generalas vegnintas ed ils basegns futurs dal traffic public dal chantun Grischun. Il traffic public duai esser er ils proxims onns in'alternativa attractiva al traffic individual motorisà. La midada dal traffic individual motorisà a las purschidas dal traffic public sto ultra da quai vegnir promovida cun cleras finamiras e – sche pussaivladads effizientas ed efficacias èn avant maun – prendida en mira sistematicamain. Per quest intent dovra il traffic public en mintga cas ina planisaziun optimada sco er expensas finanzialas federalas, chantunalas e communalas confurmas als basegns.

I. PERTGE INA REVISIUN TOTALA?

1. Diversas revisiuns sin plaun federal

Las leschas davart il traffic public sin plaun federal èn vegnidas midadas dapi l'onn 1996 en plirs pass. Questas midadas n'èn dentant betg vegnidas integradas fin ussa en la LTP ed en la OTrP. En il traffic regional è vegnida introducida l'onn 1996¹ la procedura d'empustaziun tras la revisiun da la Lescha da viafier (LViafier; CS 742.101). Dapi lura empostan la Confederaziun ed ils chantuns cuminaivlamain las puschidas. Per empustar e per sviluppar vinavant il traffic regional da persunas (TRP) èn responsabels ils chantuns. Tras questa revisiun da la LViafier è ultra da quai vegnida reglada da nov la finanziaziun dal TRP. En il rom da la refurma da la viafier 1 (1999) han ins separà l'infrastructura dal traffic. Cun la refurma da la viafier 2.1 han ins reordinà en spezial la sistematica da las leschas. Quai cun stgaffir in'atgna lescha per mintgin dals secturs infrastructura, transport da rauba e traffic da persunas (tranter auter la nova Lescha federala davart il transport da persunas [LTP; CS 745.1]).

Areguard la procedura d'empustaziun dal TRP stoi vegnir menziunà ch'il Cussegl federal ha evaluà il fanadur 2020 ils resultats da la consultaziun davart ina reorganisaziun dal TRP ed ha preni enconuschientscha da tals. Il Departament federal per ambient, traffic, energia e comunicaziun (DATEC) elavura actualmain la missiva per incumbensa dal Cussegl federal. Il motiv per la revisiun dal TRP è la moziun 13.3663 "Traffic regional da persunas – Garanzia da la finanziaziun ed armonisaziun da la procedura d'empustaziun". Cun questa moziun pretenda la Cumissiun per traffic e telecomunicaziun dal Cussegl dals chantuns ch'il Cussegl federal fetschia propostas da refurma per dapli segirezza da finanziaziun e da planisaziun sco er per ina simplificaziun e per in'armonisaziun da la procedura d'empustaziun dal TRP. Tras la revisiun duain las cumpetenzas d'empustaziun e da finanziaziun vegnir repartidas en moda uschè raschunaivla sco pussaivel tranter la Confederaziun ed ils chantuns. En quest regard ha la Confederaziun examinà pliras variantas (detretschament parzial ed optimaziun). En la missiva vegn il Cussegl federal previsiblamain a perseguir vinavant la varianta da l'optimaziun. La varianta dal detretschament parzial avess tangà tranter auter las cumpetenzas dals chantuns (da nov avessan mo pli ils chantuns stuì empustar la puschida da bus). Ma cunquai ch'il Cussegl federal na vegn pia previsiblamain betg a perseguir vinavant questa varianta, na vegn quest project probablamain strusch a chaschunar in basegn da revisiun sin plaun chantunal.

Ultra da las refurmas da la viafier è en spezial la finanziaziun da l'infrastructura vegnida reglada da nov sin plaun federal. Tras il conclus federal davart la finanziaziun e l'amplificaziun da l'infrastructura da viafier (FAIV) è vegnì stgaffì in fond da durada illimitada. Per il 1. da schaner 2016 è il FIV vegnì francà en la Constituziun (art. 87a da la Constituziun federala da la Confederaziun svizra [Cst.; CS 101]). Qua tras ha l'infrastructura da viafier survegnì ina basa da finanziaziun pli stabila a lunga vista. E la finanziaziun dal manaschi, dal mantegniment e da la renovaziun da l'infrastructura vegn garantida tras in unic instrument. Quest instrument vegn alimentà da la Confederaziun, dals chantuns, da las interpresas da viafier e da la clientella. Ils chantuns pagan ina pauschala annuala da var 500 milliuns francs al FIV (art. 57 al. 1 LViafier). Il chantun Grischun ha pajà ils ultims onns var 28 milliuns francs al FIV (art. 87a al. 3 Cst. en cumbinaziun cun l'art. 57 al. 3 LViafier, art. 3 al. 2 da la Lescha federala davart il fond per la finanziaziun da l'infrastructura da viafier [Lescha davart il fond per l'infrastructura da viafier, LFIV; CS 742.140] ed Ordinaziun dal Departament federal da finanzas davart la calculaziun dals

¹ Cf. resumaziun da las differentas refurmas da la viafier en il Fegl uffizial federal 2005, 2415 ss. (2426).

pajaments al fond per l'infrastructura da viafier; CS 742.140.01). Il FIV ha remplazzà l'anterior fond da durada limitada per ils gronds projects da viafier (fond FTP) (art. 10 al. 1 LFIV).

2. Intervenziuns parlamentaras

En il sector dal traffic public è vegnidas inoltradas en il passà numerusas intervenziuns parlamentaras sin plaun chantunal. Quellas pertutgavan ubain la meglieraziun da la cuntanschibladad dal Grischun (p.ex. incumbensa Engler [PVAU 6 / 2017]) ubain singuls projects infrastrukturalis (actualmain p.ex. incumbensa Epp Porta Alpina [PVAU 8 / 2019], incumbensa Favre Accola Viafier dal Vnuost [PVAU 2 / 2020]). Questas ultimas incumbensas anc pendentas na pon betg vegnir tractadas en il rom da la revisiun totala, cunquai ch'ellas na chaschunan betg in basegn d'agir legislativ. Anzi, ellas pretendan tractativas sin plaun federal e cun ulteriurs acturs, sco cun l'exteriur u cun auters chantuns. En il rom da la revisiun totala da la LTP è percenter relevanta l'incumbensa Cramerer (PVAU 3 / 2019) che tracta la vista complessiva dal traffic public en il chantun Grischun. Tras questa intervenziun vegn la Regenza incumbensada da suttametter al Cussegl grond in rapport u da prender posiziun en il rom da la missiva tar la revisiun totala da la LTP en spezial davart tscherchs puncts centrals, sco il svilup da la purschida a media ed a lunga vista e l'avertura dal chantun Grischun cun il traffic public.

3. Adattaziuns minimalas da la lescha u rectificaziuns nunformalas

La legislaziun chantunala vertenta davart il traffic public datescha da l'onn 1994 ed è vegnida adattada dapi lura mo en paucs puncts en consequenza da la refurma da la golvaziun da finanzas en il chantun Grischun u pervia da rectificaziuns nunformalas subordinadas. Quai cumbain che las cundiziuns generalas èn sa midadas cuntinuadamain sin basa da diversas revisiuns (cf. cifra 1 qua survant). Correspondentmain sto la lescha antiquada vegnir adattada a questas midadas.

II. SITUAZIUN DA PARTENZA

1. Traffic public da personas

Tenor la Constituziun dal chantun Grischun (CC; DG 110.100) procuran il chantun e las vischnancas per in provediment commensurà dal territori chantunal cun colliaziuns da traffic (art. 82 al. 1 CC). Els procuran per in urden da traffic confirm al basegn, ecologic ed economic e promovon il traffic public (art. 82 al. 3 CC). Augmentar l'attractivitat dal traffic public en il chantun Grischun cun chadainas da transport sveltas e frequentas sco er cun trens e cun bus moderns vegn considerà sco incumbensa permanenta. Latiers tutgan bunas colliaziuns tranter ils meds da transport, vias curtas e cumadaivlas per midar d'in med da transport a l'auter, systems da tariffas e d'infurmaziun che cumpiglian plirs meds da transport sco er puncts da colliaziun intermodals cun il traffic individual, cun il traffic da peduns e da velos ch'èn concepids tenor ils basegns da las utilisadras e dals utilisaders. Il chantun coordinescha ils differents acturs e lur planisaziuns per garantir che la purschida dal traffic public saja accordada optimalmain. La promoziun dal traffic public è in element essenzial dals puncts centrals da svilup dal program da la Regenza 2021–2024 e dal Plan directiv chantunal (PDChant-T). L'integrasiun surordinada dal Grischun en las raits da traffic surregionalas ed internaziunalas succeda per gronda part sur il traject da las VFF Cuir – Turitg e sur l'axa da la Val dal Rain, che collia er la regiun metropolitana da Minca. Plinavant èn Cuir e Landquart colliads cun la rait europeica d'auta sveltezza ed han – actualmain pliras giadas per di – colliaziuns directas cun Frankfurt e cun Hamburg sur il ICE da la Deutsche Bahn. Ulteriuras purschidas da viafier interchantunalas resp. transcunfinalas existan tranter Mustér ed Andermatt sco er tranter San Murezzan e Tirano. Questa purschida collia – ensemen

cun la lingia da l'AutoDaPosta sur la N13 – la regiun metropolitana da Milaun. Las ulteriuras colliaziuns transcunfinalas vegnan servidas oz cun lingias da bus.

La rait dal traffic public en il Grischun consista da las lingias da las Viafiers federalas svizras (VFF), da la Viafier retica (VR) e da la Viafier Matterhorn-Gottard (VMG), da numerusas lingias da bus, da la Pendiculara Razén-Veulden e da la lingia da bartga sin il Lai da Segl. La pitga principala dal traffic public entaifer il chantun furman il traject da las VFF Cuira – Maiavilla sco er la rait da la VR e da la VMG cun binaris metrics d'ina lunghezza da var 400 kilometers. Questas purschidas vegnan cumplettadas tras lingias da bus d'impurtanza surregiunala. Questa rait collia centers en las regiuns urbanas e suburbanas, territoris rurals sco er lieus turistics e renda pia accessibel l'entir territori chantunal. Decisivs per l'ulteriura amplificaziun da l'infrastructura èn ils pass da cumplettaziun dal PROSSIV 2025 e 2035 (PROSSIV PC) da la Confederaziun, ch'il Parlament federal ha gia concludì, ils concepts "Retica30" e "Retica 30+" dal chantun e da la VR sco er la Perspectiva generala per la Svizra orientala da las VFF. Tut quests concepts d'amplificaziun sa manifesteschan en la purschida da la rait metrica grischuna:

Lingia	Decurs	Tact	Remartgas
IR	Cuira – Tusaun – San Murezzan	60'	
RE	Landquart – Claustra – Tavau	60'	stagionalmain trens supplementars
RE	Landquart – Claustra – San Murezzan	120'	cun densificaziuns al tact dad in'ura en la direcziun pli frequentada
RE	Claustra – Tavau	120'	cun densificaziuns al tact dad in'ura en la direcziun pli frequentada, las fins d'emna e mintga di durant la stagiun d'enviern
RE	Mustér – Landquart – Scuol-Tarasp	60'	cun densificaziuns al tact da mes'ura durant las uras da grond traffic tranter Glion e Cuira
R	Tavau – Filisur	60'	durant la stad dus pèrs da trens cun material rullant nostalgic
R	Cuira – Arosa	60'	stagionalmain trens supplementars
R	Scuol-Tarasp – Samedan – Puntraschigna	60'	
R	Mustér – Alpsu – Andermatt	60'	supplementarmain trens da sport durant l'enviern sin tscherts trajects
R	San Murezzan – Puntraschigna – Poschiavo – Tirano	60'	
S1	Schiers – Landquart – Cuira – Razén	60'	
S2	Cuira – Tusaun	60'	

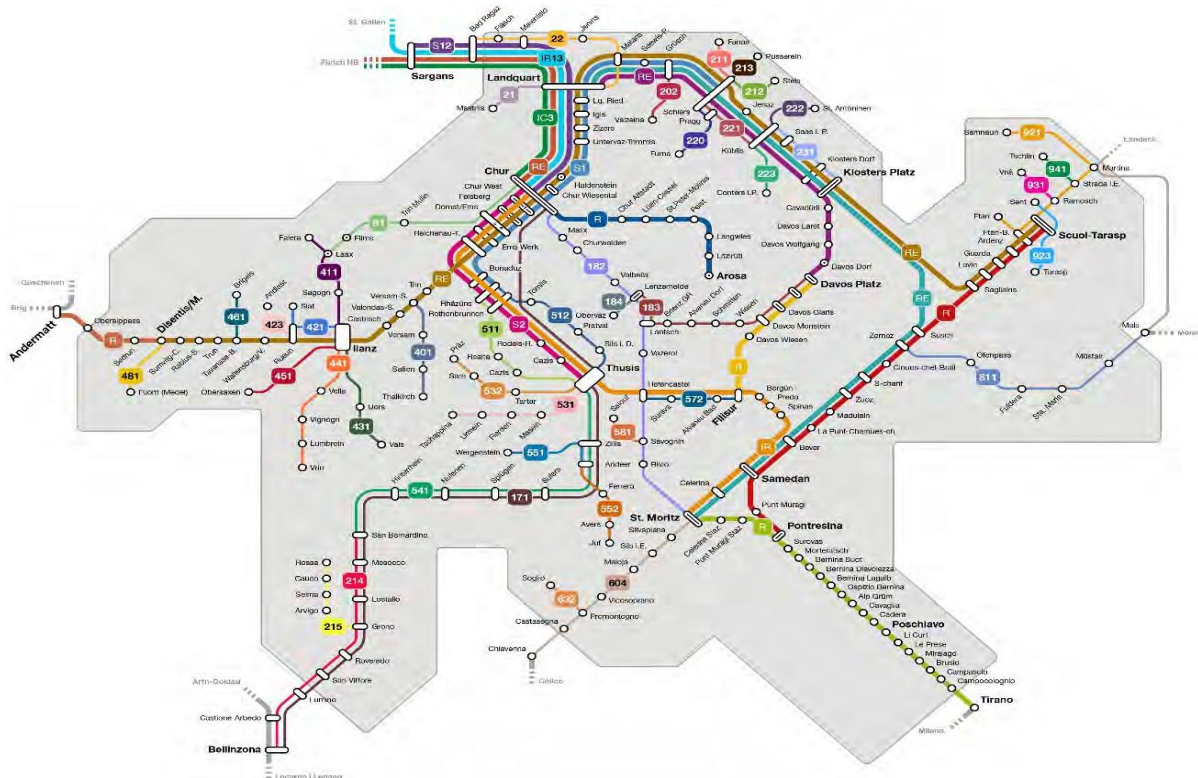
Illustraziun 1: Purschida sin ils binaris metrics en il chantun Grischun; funtauna: UEnTr

Las particularitads topograficas e l'estensiun territoriala dal chantun Grischun èn factors decisivs per concepir il traffic public. Las valladas e las regiuns ch'èn savens pauc populadas vegnan perquai rendidas accessiblas per gronda part sin via cun lingias da bus. Las regiuns turisticas grischunas sa focusseschan sin ils basegns da temp liber e da recreaziun da las regiuns metropolitanas sco er sin il martgà internaziunal. Il traffic public en il chantun Grischun surpiglia ina rolla impurtanta en connex cun il transport da quests giasts. Ina gronda part dals transports en il traffic public da personas è d'attribuir al traffic turistic ed al traffic da temp liber. Il chantun dispona d'ina spessa rait da lingias da bus che garantescha en spezial l'avertura da vitgs e da destinaziuns turisticas sco er lur colliaziun cun la viafier e cun ils centers. En ils territoris urbans e suburbanas sco er en ils lieus turistics procuran las purschidas dal traffic local per l'avertura detagliada e per la colliaziun cun la rait surordinada. La purschida da bus en il chantun Grischun ademplescha pia numerusas incumbensas. Las singulas funcziuns da las lingias sa laschan divider gropamain en las suandantas categorias:

- las **lingias principalas per Cuira** collian parts dal chantun, che n'han naginas colliaziuns da viafier, directamain cun la chapitala chantunala. Per accelerar ils viadis vegnan duvradas er las autostradas resp. las autovias per tscherts trajects (p.ex. lingia dal San Bernardin);

- las **lingias principalas regionalas** collian las vals lateralas pli grondas cun ils centers da la val principala. Quests centers disponan per il solit er da cruschadas da viafier pli grondas (p.ex. lingias davent da Glion). Singulas lingias curseschan er sur ils cunfins als proxims lieus pli gronds en la val (p.ex. lingia dal Malögia fin Clavenna, lingia dal Fuorn fin Mals) e procuran là per las colliaziuns cun autras lingias da viafier e da bus;
- las **lingias d'apport** collian singuls lieus u singulas vals pli pitschnas cun staziuns u cun lingias principalas regionalas (p.ex. Tavanasa – Breil);
- il **traffic local** procura per l'avertura locala en las citads ed en las aglomeraziuns pli grondas sco Cuira u Tavau. Questas lingias curseschan per part er tras plirs lieus (p.ex. Engiadin'Ota);
- las **lingias turisticas** en il senn pli stretg n'han nagina funcziun d'avertura sco tala. Ellas curseschan principalmain sin vias da pass u sin auters trajects cun ina cuntrada attractiva (p.ex. lingia dal Flüela, Palm Express San Murezzan – Lugano) e circleschan perquai normalmain mo ina fin duas giadas per di, e quai per il solit mo stagiunalmain;
- er las **lingias da bus da sport** curseschan mo stagiunalmain. Tipics èn qua ils bus da skis che distgargian u cumpletteschan las lingias da bus regularas en las destinaziuns da sport d'enviern, dentant er ils bus da viandar che circleschan durant la stad fin als puncts da partenza da sendas da muntogna. Questas purschidas sin l'ultima miglia gidan essenzialmain ad occupar il sistem general dal traffic public.

I sto vegnir resguardà ch'ina lingia po ademplir er pliras funcziuns. En spezial n'han bleras lingias betg mo ina funcziun d'avertura, mabain er ina rolla turistica. Graficamain sa preschenta la rait da lingias da viafier e da bus en il chantun sco suonda:

Illustraziun 2: Rait da lingias dal traffic public en il chantun Grischun (betg completa); funtauna: Rapp Trans

Tenor il dretg federal e tenor la LTP vertenta emposta il chantun, per gronda part ensemen cun la Confederaziun, l'avertura da basa en il traffic da persunas regional e surregional e finanziescha, medemamain per gronda part ensemen cun la Confederaziun, ils custs betg cuvrids da quest traffic

(art. 15 LTP). En quest connex po il chantun sa participar er a prestaziuns che na vegnan betg cofinanzias da la Confederaziun, sche l'interess public d'ina u da pliras vischnancas pretenda quai. En quest cas importan las contribuziuns chantunalas 20 pertschient e vegnan calculadas tenor il dumber d'abitantas e d'abitants da las vischnancas participadas (art. 15 al. 3 LTP). Las vischnancas surpiglian ils custs betg cuvrids dal traffic local (art. 16 LTP ed agiunta 1 OTrP) e da l'avertura detagliada (art. 13 LTP, agiunta 1 OTrP), sche quai na vala betg sco TRP. Contribuziuns a prestaziuns da l'economia da martgà (bus da skis) ed ad ulteriuras prestaziuns che servan primarmain al traffic turistic sco tal (p.ex. Glacier Express) èn exclusas (art. 17 LTP). Il dretg vertent fa prescripziuns areguard la purschida che vegn prendida en mira dal chantun per il traffic public (dumber da pèrs da curs per di). Dapi l'onn 2013 existan plinavant classas da qualidad areguard l'avertura cun il traffic public. Questas classas da qualidad inditgeschan, quant bain ch'in lieu è accessibel cun il traffic public en il chantun Grischun. Quai è impurtant per optimar il traffic public, per far avanzar – en lieus adattads – la concentrasiun da l'abitadi vers l'interiur ubain per decider davart ils lieus dals stabiliments cun blier public, per che quels chaschunian uschè pauc traffic d'autos supplementar sco pussaivel. Tar la spespezza da la purschida, preschentada sco dumber da pèrs da curs per di, datti oz grondas differenzas entaifer il chantun. La differenza tanscha da la purschida minimala cun 4 pèrs da curs per di fin a lingias cun 42 pèrs da curs per di. I sto però vegnir resguardà che la purschida è anc pli spessa sin lingias en centers sco Cuira, Tavau e San Murezzan grazia a las lingias dal traffic local e ch'i vegnan uschia cuntanschidas purschidas cun spespezzas anc blier pli grondas. Quai vala cunzunt er en il sector central da Cuira. Abstrahà da singulas lingias turisticas sur ils pass pertutgan las lingias cun purschidas minimalas da 4 fin 10 pèrs da curs cunzunt vals lateralas pauc populadas u l'avertura da pitschens vitgs situads sin spundas. Cun quests pitschens dumbers da pèrs da curs quotidiani n'èsi per regla betg pussaivel da porscher in tact, tant pli perquai ch'er ils basegns dal transport da scolaras e da scolaras ston savens anc vegnir resguardads en quests cas. Ils transports da scolaras e da scolaras gidan dentant a cuntanscher las frequenzas necessarias per ademplir las valurs minimalas, per ch'i possia insumma vegnir offrada ina purschida minimala da pèrs da curs. En vista al fatg che la populaziun daventa pli e pli veglia e ch'ils dumbers da scolaras e scolaras sa reduceschan perquai gist en quests territoris pauc populads, vegni previsiblamain ad esser anc pli difficil da cuntanscher las valurs minimalas per garantir in'avertura cun il traffic public en l'avegnir. Quai reducescha anc vinavant l'attractivitat da quests abitadis. Percunter vegn cuntanschì in aut grad d'avertura sin las axas vers Cuira tras la viafier sco er tras ina spessa purschida da bus. Ma er Tavau e l'Engiadin'Ota disponan d'ina fitg buna purschida. Las abitantas ed ils abitants da las regiuns turisticas pli grondas (en spezial Flem-Laax, Lai, Tavau-Claustra, Samignun, Scuol) profitan essenzialmain d'ina spessa purschida dal traffic public. Areguard il dumber da pèrs da curs sa preschenta la purschida dal traffic public oz sco suonda en il chantun Grischun (cf. valurs directivas en l'agiunta 1 OTrP):

- 4 pèrs da curs → purschida minimala, fitg irregulara;
- 4–9 pèrs da curs → purschida irregulara senza uras da tact fixas;
- 10–19 pèrs da curs → ca. tact dad in'ura, per part cun largias en il tact;
- 20–36 pèrs da curs → tact dad in'ura cun densificaziuns fin al tact da mes'ura;
- dapli che 36 pèrs da curs → tact da mes'ura u pli spess.

2. Traffic da rauba

Per proteger il territori da las Alps e pervia da stretgas da capacitads sin las vias da transit pretenda la Cst. (art. 84) da transferir il transport da rauba transalpin sin la viafier. Il traffic da rauba da transit internaziunal, il traffic da rauba pesant transalpin ed il traffic da rauba sur distanzas pli lungas duain succeder cun la viafier. Sco finamira dal transferiment prevesa la Confederaziun maximalmain 650 000 viadis da camiuns per onn sin las vias da transit tras las Alps da la Svizra. Tenor l'Uffizi federal da traffic (UFT) è il traffic da rauba transalpin sin via bain sa reduci per in terz dapi il cumenzament dal millenni. El è dentant anc adina cleramain sur la finamira da transferiment. En il chantun Grischun è situada – cun la N13 (ruta dal San Bernardin) – ina colliaziun impurtanta dal nord al sid. L'axa na vegn betg mo duvrada fermamain dal traffic turistic, mabain er dal traffic da rauba internaziunal transalpin. En il context naziunal è ca. 17 pertschient da tut il traffic da rauba transalpin circulà l'onn 2018 sur la N13. Per che la finamira da transferiment da la Confederaziun possia vegnir observada e per che la ruta dal San Bernardin servia er en l'avegnir al turissem grischun ed a la populaziun locala, stuess il traffic da rauba transalpin vegnir transferì anc pli fitg sin la viafier. Il traffic da rauba en il Grischun è caracterisà d'ina structura d'abitadi extendida e savens er da manaschis industrials e commercials decentralis. Ils lieus da partenza e da destinaziun ils pli gronds sa chattan en la Val dal Rain da Cuira, en l'Engiadin'Ota, en il Partenz, a Tavau, a Glion, a Tusaun ed a Tirano. Ordaifer la Val dal Rain Grischuna è l'infrastructura da transport caracterisada fermamain dal territori alpin e sa restrenscha a las axas principalas ed a las structures da las vals. Cumbain che l'infrastructura da viafier en il chantun ha ina buna qualitat, vegn la gronda part da la rauba (senza traffic da transit) transportada sin via. Ils ultims onns è il traffic cumbinà betg accompagnà (TCA) sa sviluppà fermamain. La chadaina logistica cun il sistem da recipients polivalents è caracterisada da curts transports sin via sin ils trajects inicials e finals e da lungs transports cun la viafier. Quests transports cun la viafier han lieu savens durant la notg. Uschia vegnan distgargiadas las vias e tratgas a niz capacitads existentas da la viafier. La Confederaziun vul augmentar la productivitat dals stabiliments existents dal transport da rauba cun la viafier (staziuns e lieus da chargiada senza apparatus). Per quest intent ha la Confederaziun – suenter avair tadlà ils chantuns – concludì il concept per il transport da rauba cun la viafier: Ils stabiliments existents ston vegnir mantegnids; lur funcziun e lur concepziun na dastgan betg vegnir restrenschidas. Per promover vinavant la finamira da transferiment duain vegnir dads – sin plaun chantunal impuls per meglierar il transport da rauba cumbinà cun la viafier.

III. FINAMIRAS DA LA REVISIUN TOTALA

Questa revisiun totala ha la finamira da stgaffir la basa legala per il traffic public entaifer il Grischun sco er da preparar las colliaziuns cun ils chantuns e cun ils pajais vischins per ils basegns futurs dal martgà ed uschia da resguardar en moda actuala er las pretensiuns da la politica da traffic, da clima e d'energia. Previsas èn las suandantas adattaziuns dal cuntegn:

- La planisaziun, l'empustaziun e la finanziaziun dal traffic public da personas e dal transport da rauba cun la viafier duain vegnir adattadas e la repartiziun da las incumbensas tranter il chantun e las vischnancas duai vegnir concretisada.
- Da nov duain vegnir stgaffidas basas, per ch'il chantun possia cofinanziar investiziuns (p.ex. infrastructura da viafier che na vegn betg finanziada da la Confederaziun).

- Ils causals da promoziun duain vegnir assimilads a las relaziuns actualas (promoziun da novas furmas da mobilitad, contribuziun a la reducziun d'emissiuns da CO₂ en il traffic public).
- La definiziun da l'avertura dal territori chantunal cun il traffic public sco er l'attribuziun dals stgalims da purschida en il traffic public da persunas duain – uschenavant ch'il chantun è competent – vegnir examinadas ed adattadas als basegns actuals.

IV. ASPECTS FUNDAMENTALS DA LA REVISIUN TOTALA

1. Disposiziuns generalas

Las disposiziuns generalas (art. 1 e 2 sboz LTrP) duain vegnir adattadas en tscherts puncts en il rom da la revisiun totala. En spezial duai vegnir precisà il champ d'applicaziun material. La lescha regla en spezial la definiziun da l'avertura cun il traffic public, las premissas e las competenzas per empustar il traffic public, sia finanziaziun e las pretensiuns a la procedura d'empustaziun resp. a la concessiun da contribuziuns. Ultra da quai duai l'intent da la lescha vegnir adattà als basegns actuals ed a las cundiziuns generalas dal traffic public. Cuntrari al dretg vertent è vegnida precisada la qualitat da l'avertura. En il futur duai quella avertura vegnir garantida en ina moda che tegna quint dals basegns e che impunda ils meds dal maun public en ina moda efficazia en il rom da las prescripziuns finanzialas e cun coordinar ils acturs correspondents (Confederaziun, chantun, vischnancas, corporaziuns da vischnancas ed organisaziuns sumegliantas sco tranter auter las telefericas e las scolas). In'ulteriura part integrala da la revisiun totala è la definiziun da noziuns impurtantas en il rom dal sboz LTrP. Sin quellas vegni entrà qua sutvart en ils singuls chapitels, uschenavant che quai è necessari.

2. Planisaziun dal traffic public da persunas

Il chantun coordinescha cun la Confederaziun, cun las vischnancas, cun las corporaziuns da vischnancas e cun organisaziuns sumegliantas las mesiras per il traffic public e las accorda cun il traffic individual motorisà (TIM) e cun il traffic da pedunas e peduns sco er da velo, premess ch'i dettia in connex cun il traffic public (art. 3 al. 1 sboz LTrP). Per quest intent collavura el en spezial er cun las interpresas da transport, cun l'exteriur vischin e cun ils chantuns vischins (art. 3 al. 2 sboz LTrP). Il svilup dal traffic sto vegnir coordinà vicendaivlamain dals acturs participads ed accordà en spezial – en correspondenza cun l'intent dal sboz LTrP – cun il svilup da l'abitadi. Il svilup dal traffic duai esser supportabel per la planisaziun da l'abitadi e novas purschidas da traffic duain vegnir promovidas mo en lieus ch'èn adattads ord vista da la planisaziun dal territori. En il rom da questa revisiun totala vegni proponì d'elavurar in nov concept dal traffic public e da reveder quel periodicamain en il senn d'ina planisaziun successiva. Cun quai vegni tegnì quint da l'incumbensa Cramerì (PVAU 3 / 2019) che ha sco object la planisaziun dal traffic public en il senn d'ina vista complessiva. Il concept dal traffic public duai servir a planisar a vista mesauna ed a manar a lunga vista la purschida dal traffic public (art. 5 sboz LTrP). Cuntegns pussaivels pon esser:

- Analisa da la situaziun dal traffic public en il chantun Grischun; preschentaziun da la planisaziun da projects da cumplettaziun a lunga vista per mauns dal Program da svilup strategic da l'infrastructura da viafier (PROSSIV) da la Confederaziun; fixaziun dal svilup a vista mesauna da la purschida da las lingias da viafier e da bus; priorisaziun dals meds finansials per la purschida a vista mesauna; plan da realisaziun.

Il puncts centrals concrets dal concept chantunal dal traffic public vegnan a stuair vegnir francads e precisads pli detagliadamain da la Regenza sin il stgalim d'ina ordinaziun. Il concept chantunal dal traffic public dependa ultra da quai fermamain dal svilup sin plaun federal. Cun il Plan sectorial Traffic, part Infrastructura da la viafier, cun il PROSSIV e cun ulteriurs meds da planisaziun da la Confederaziun vegnan ils chantuns integrads en la planisaziun da l'infrastructura strategica respectiva (binaris). Ils projects e las prescripziuns respectivas duain vegnir integrads en il futur en il concept dal traffic public. Ina rolla essenziala tar la planisaziun dal traffic public giogan er ils instruments chantunals sco la planisaziun directiva (PDChant Traffic) e las classas da qualidad dal traffic public. Dumondas da la mobilitad e da la cumbinaziun da differents systems da traffic or d'ina perspectiva generala dal traffic vegnan coordinadas gia oz tranter differents posts spezialisads (Uffizi per il svilup dal territori dal Grischun [UST]/Uffizi da construcziun bassa dal Grischun [UCB]/Uffizi d'energia e da traffic dal Grischun [UEnTr]). Ellas na pon betg vegnir regladas unicamain sur la legislaziun davart il traffic public, ma duain er vegnir resguardadas en il concept dal traffic public, uschenavant che quai è raschunaivel. En il futur duai il concept chantunal dal traffic public furmar in'ulteriura basa impurtanta per empustar la purschida dal traffic public en il chantun Grischun. Il puncts centrals dal svilup da la purschida (viafier e bus) duain vegnir mussads ensemen cun las consequenzas finanzialas (uschenavant che quellas èn stimablas), e la realisaziun duai sa manifestar en in plan da realisaziun. Tenor la pratica planisescha il UEnTr en collavuraziun cun il departament responsabel (Departament d'infrastructura, energia e mobilitad [DIEM]) e cun las interpresas da transport respectivas la purschida dal traffic public en il chantun Grischun. Da nov duai questa planisaziun strategica da plirs onns vegnir approvada periodicamain da la Regenza. La cumpetenzza entaifer il chantun sto vegnir fixada sin il stgalim da l'ordinaziun.

3. Deducziun da la purschida

Sin basa da la purschida en il chantun Grischun ch'è creschida pervia da la dumonda èsi vegnì examinà en il rom da questa revisiun, sch'ils criteris vertents (concret: il dumber dals pèrs da curs) èn anc actuals en connex cun la definiziun da l'avertura. Cun quai vegn adempli in ulterior giavisch da l'incumbensa Cramerì (PVAU 3 / 2019) che pretenda quai uschia en connex cun ils spazis periferics. Impurtant en quest connex è ch'il chantun definescha criteris unitars per empustar il traffic public che dastgan esser d'ina vart pli severs, da l'autra vart però er pli generus che las prescripziuns sin plaun federal ch'èn formuladas en l'Ordinaziun davart l'indemnisaziun dal transport regional da personas (OITRP). Sin basa da las relaziuns geograficas e sin basa dal dumber da la populaziun che vegn – tenor la prognosa – a sa sviluppar en l'avegnir en moda differenta en las diversas valladas dal chantun sto vegnir discutada la dumonda tge avertura resp. tge spessezza da la purschida che sto vegnir furnida en il futur. Sco gia preschentà en l'introducziun è il chantun Grischun collià tras las VFF cun la rait da traffic a gronda distanza (en spezial tras la colliaziun Cuira – Turitg). La purschida da las VFF vegn cuntinuada en il chantun per regla da la VR (ma per part er da bus), quai che vala sco avertura da basa (TRP) e sco pitga principala dal traffic public chantunal. La planisaziun strategica da questa purschida da viafier è vegnida fatga a maun dals concepts Retica 30 e Retica 30+. La finala vegn la purschida furnida da la viafier surpigliada d'interpresas da transport sin via (bus) e cuntinuada en las valladas ed en ils vitgs dal chantun. Sco gia menziunà vegnan las valladas e las regions en il chantun, ch'èn savens pauc populadas, perquai rendidas accessiblas per gronda part sin via cun lingias da bus. En quest regard sto la purschida da bus vegnir adattada a la purschida da la viafier. Pervia da quai s'orientescha la suandanta deducziun primarmain tenor il bus.

3.1 Divisiun en spazis da traffic

La divisiun dals lieus en il chantun Grischun en spazis da traffic² vegn fatga a maun d'indicaturs structuralis (abitantas ed abitants, persunas occupadas, turissem, traffic pendular), da caracteristicas territorialas (posiziun en il chantun, structura d'abitadi) e da caracteristicas da traffic (orientaziun principala, cuntanschibladad) (art. 4 lit. d sboz LTrP). En quest connex vegn stimà approximativamain il potenzial da dumonda e vegnan attribuids ils lieus dal chantun a differents spazis da traffic. Tar la deducziun vegnan resguardads la structura da la rait da lingias actuala sco er aspects da la politica generala da traffic, da la politica regiunala da traffic e da la politica sociala³. Supplementarmain vegnan las lingias examinadas areguard lur funcziun e la finala vegnan deducidas da quai quatter stgalims da purschida. Quest proceder furma la basa da l'attribuziun als novs spazis da traffic. Quests spazis vegn caracterisads sco suonda:

1. Citad da center

Indicats structuralis

Gronda spessezza d'abitantas e d'abitants e da piazzas da lavur:

> 50 abitantas ed abitants e persunas occupadas per hectara

Ferm saldo positiv da pendularias e pendularis

Caracteristicas

- auta quota da piazzas da lavur; lieu da center cun funcziuns centralas; relativamain gronda spessezza da l'abitadi, almain per part "urban"; gronda extensiun, betg mo areguard la lunghezza, mabain er areguard la ladezza; svilup da l'abitadi, er en ils secturs dals urs

Orientaziun principala

- vers il center da la citad (vers "anen"); pervia da quai auta quota da dumondas internas; vers il traffic a gronda distanza (vers "anora")

Cuntanschibladad / colliaziun vers anora

- cun la viafier a centers extrachantunals (Turitg, Son Gagl)

Avertura actuala cun il traffic public entaifer la citad da center

- avertura da tut la surfatscha; bus da citad e purschida fitg spessa (per regla almain in tact d'in quart d'ura); finamira: gronda quota da colliaziuns directas; sin tschertas axas cumplettaziun cun lingias regionalas, fitg buna qualitat da l'avertura

Exempel

- Cuir

2. Axas d'aglomeraziun

Indicats structuralis

Tscherta spessezza d'abitantas e d'abitants e da piazzas da lavur:

> 20 abitantas ed abitants e piazzas da lavur per hectara

Grond potenzial general:

> 500 abitantas ed abitants per territori d'abitadi

² Las indicaziuns ch'èn la basa per quests spazis vegnan extratgas da datas SIG e d'applicaziuns.

³ Il traffic public duai esser in alternativa qualitativamain buna al traffic individual motorisà er ordaifer als lieus da center bain accessibels (finamira da la politica regiunala da traffic). El duai garantir ina mobilitad efficazia che schanegia l'ambient en lieus da center, sin axas d'aglomeraziun ed a centers turistics resp. duai quella vegnir extendida, sch'ìls meds finanzials èn avant maun, cun meds da traffic che na dovran betg blera piazza e che produceschan mo paucas emissiuns, sco remplazzament ed er sco distgargia dal traffic individual motorisà (finamira da la politica generala da traffic). Ina purschida da mobilitad adequata duai er vegnir messa a disposiziun en spazis da traffic periferics per quellas persunas che n'han (anc) betg u che n'han betg (pli) in auto ("provediment da l'existenza" sco finamira da la politica sociala).

Avant maun relaziuns pendularas cun il center d'aglomeraziun:

> **25 pertschient da las pendularias e dals pendularis** che van al center d'aglomeraziun

Saldo negativ da pendularias e pendularis

Vischinanza territoriala dal center d'aglomeraziun (temp da viadi cun il traffic public da maximalmain 30-45 minutas)

Caracteristicas

- vischnancas (incl. vischnancas sin las spundas) sin las axas che partan da Cuira (resp. da Bellinzona); speszezza da l'abitadi pli pitschna ch'en la citad da center; en il sectur dal center dal lieu respectiv po la speszezza da l'abitadi però esser pli gronda; extensiun primarmain sin l'axa longitudinala, oravant tut pervia da las relaziuns topograficas; pervia da la vischinanza e pervia da la clera orientaziun part integrala da l'aglomeraziun

Orientaziun principala

- Cuira sco center principal per il nord, er sco punct da colliaziun al traffic a gronda distanza; Bellinzona sco lieu da center per la Mesolcina, er sco punct da colliaziun al traffic a gronda distanza

Cuntanschibladad / colliaziun cun il traffic public

- cuntanschibladad dal center da l'aglomeraziun cun il traffic public senza stuair midar a tal; temps da viadi en la chapitala chantunala (center) cun la viafier maximalmain 30 minutas, cun il bus maximalmain 45 minutas

Avertura actuala cun il traffic public

- avertura sin in'axa e colliaziun svelta en il center principal; systems: viafier S e bus regional cun ina purschida spessa (tact da mes'ura); nagin bus local; buna qualitat da l'avertura, alternativa al traffic individual motorisà er per il traffic pendular

Exempels

- Igis, Landquart, Panaduz, Razén, Tumein vitg, Trin, Roveredo, Grono

3. Valladas datiers dal center

Indicatur structural

Tschert potenzial general:

> **500 abitantas ed abitants** per vallada / zona da traffic

Tscherts entretschaments da pendularias e pendularis cun il center d'aglomeraziun:

> **10 pertschient da las pendularias e dals pendularis** che van al center d'aglomeraziun

Temp da viadi cun il traffic public en il center d'aglomeraziun **maximalmain 60 minutas**

Caracteristicas

- vischnancas ruralas en ina tscherta distanza, ma che han anc in tschert connex cun la chapitala chantunala; colonisaziun er sin las spundas, ma en l'intschess da las axas da traffic principalas; limitaziun da l'extensiun spaziala dals territoris d'abitadi, en spezial per motivs topografics; speszezza pli gronda mo en ils centers istorics dal lieu; per part impurtanza sco lieu da partenza per il turissem

Orientaziun principala

- savens concepziun "en furma d'ina cascada" da la dumonda, oravant tut en il traffic pendular: da las "vischnancas perifericas" al center regional, dal center regional a la chapitala chantunala

Cuntanschibladad / colliaziun cun il traffic public

- arrivar a la chapitala chantunala senza midar al traffic public (viafier) u cun il bus sco apportader per la viafier; arrivar senza midar al traffic public cun la viafier u cun il bus en il center regional; temps da viadi en la chapitala chantunala: maximalmain 60 minutas

Avertura actuala cun il traffic public

- viafier cun IR u RE sco pitga principala da l'avertura cun il traffic public; colliaziun cun ils puncts da fermada dal traffic a gronda distanza en direcziun da la Svizra bassa; lingias directas al center regional sco colliaziun u sco apportader per la viafier

Exempels

- part sut da la Surselva cun Glion sco center regional, Tumleatga cun Tusaun sco center regional (Razén sco ulteriur punct da colliaziun cun la viafier), part davant dal Partenz cun Landquart sco center regional

4. Valladas regionalas internas

Indicatur structural

Tschert potenzial general:

> **500 abitantas ed abitants** per vallada / zona da traffic

Pitschen entretschament da pendularias e pendularis cun la chapitala chantunala, per regla < **10 pertschient da las pendularias e dals pendularis**

Temp da viadi cun il traffic public en la chapitala chantunala: **passa 60 minutas**

Caracteristicas

- las vischnancas sa chattan cleramain ordaifer l'intschess da l'aglomeraziun da Cuira; pitschna extensiun territoriala da l'abitadi e pitschen dumber d'abitantas e d'abitants; tschert turissem ("miaivel")

Orientaziun principala

- primarmain vers il center regional (ch'è savens pli lunsch davent)

Cuntanschibladad / colliaziun cun il traffic public

- center regional sco er ev. puncts da colliaziun supplementars; la viafier è mo per part la pitga principala dal traffic public en la val respectiva; temp da viadi en la chapitala chantunala passa 60 minutas

Aertura actuala cun il traffic public

- sistem: viafier u lingias da bus sco apportadras

Exempels

- part sura da la Surselva cun Mustér, Viamala cun Tusaun sco center regional, Val d'Alvra cun Tusaun sco center regional, colliaziun a Casti

5. Valladas dal sid

Indicatur structural

Tschert potenzial general:

> **500 abitantas ed abitants** per vallada / zona da traffic

Strusch relaziuns pendularas cun la chapitala chantunala:

< **10 pertschient da las pendularias e dals pendularis**

Per regla saldo da pendularias e pendularis equilibrà e relaziun cun in center regional

Lungs temps da viadi cun il traffic public per Cuira: > **90 minutas**

Caracteristicas

- vischnancas en las regiuns perifericas dal chantun; vischnancas cun caracter rural; tschert turissem, relativamain lunsch davent d'in lieu da center; collià cun il traffic a gronda distanza mo cun midar al traffic public entaifer il chantun per Landquart u per Cuira

Orientaziun principala

- center regional attribui; punct da colliaziun cun la rait da viafier per Cuira resp. per Landquart; per part punct da colliaziun a la viafier da l'autra vart dal cunfin svizzer

Cuntanschibladad / colliaziun cun il traffic public

- al proxim punct central da traffic u al proxim center regional; temps da viadi en la chapitala chantunala > 90 minutas

Aertura actuala cun il traffic public

- cun la viafier regionala u cun il bus regional, apportader da las vischnancas/fracziuns che sa chattan lunsch davent da l'axa

Exempels

- Engiadina Bassa cun Scuol sco center regiunal; Val Müstair cun Müstair sco center regiunal, colliaziun a Zernez; Val Poschiavo cun Puschlav sco center regiunal; colliaziun a San Murezzan; Val Bregaglia cun Vicosoprano sco center regiunal sco er cun San Murezzan sco center; part sura da la Mesolcina cun Roveredo sco center regiunal sco er cun Bellinzona sco center

6. Regiuns perifericas

Indicats structuralis

Pitschen potenzial general:

< **500 abitantas ed abitants** per vallada / zona da traffic

Lieus cun < **200 abitantas ed abitants** sin spundas u lunsch davent da las axas da traffic

Auta quota da piazzas da lavur en il **1. sector: > 50 pertschient**

Caracteristicas

- vals lateralas u territoris sin las spundas sur las vals principalas; stgarsa colonisaziun; auta quota da persunas occupadas en il 1. sector sco er dal traffic intern; territoris lunsch davent da las axas da traffic principalas

Orientaziun principala

- center regiunal ed ev. center pitschen ("lieu cun funcziun da sustegn")

Cuntanschibladad / colliaziun cun il traffic public

- colliaziun cun la proxima lingia principala

Aertura actuala cun il traffic public

- bus regiunal / lingia laterala; per regla purschida minimala

Exempels

- Avras, Val Calanca, lieus pitschens sin spundas (p.ex. Tràn u Siat)

7. Centers turistics

Indicats structuralis

Valurs turisticas:

≥ **250 equivalentes a temp cumplain** en l'alloschament

≥ **0,4 equivalentes a temp cumplain** en l'alloschament per hectara

Caracteristicas

- regiuns turisticas impurtantas che demussan in grond potenzial turistic durant la stagiun principala (stad ed enviern); dumber d'abitantas e d'abitants plitgusch pitschen en relaziun cun la valorisaziun (turistica) e cun il dumber da piazzas da lavur; per part lieus da destinaziun en ils conturns da Landquart e da Cuira; en l'intschess dal turissem dal di da las regiuns grondas Turitg / Son Gagl

Orientaziun principala

- als lieus da destinaziun (turistics) entaifer l'aglomeraziun turistica; pervia da quai auta quota da la dumonda interna; da Landquart resp. da Cuira (puncts da colliaziun cun il traffic a gronda distanza)

Cuntanschibladad / colliaziun cun il traffic public

- buna colliaziun cun la rait da traffic naziunala grazia a bunas colliaziuns da viafier u da bus; necessarias grondas capacitads maximalas; tact da la purschida surordinada determinescha il tact per il traffic public regiunal; purschida dal bus local per part pli spessa

Aertura actuala cun il traffic public

- lingias da viafier e/u da bus; purschida supplementara dal bus local cun in focus cleramain turistic

Exempels tipics

- Tavau, San Murezzan, Arosa, Scuol, Lai, Flem – Laax

8. "Aglomeraziuns" turisticas

Indicatur structural

Valurs turisticas:

≥ 50 equivalentes a temp cumplain en l'alloschament

≥ 0,4 equivalentes a temp cumplain en l'alloschament per hectara

Ils indicatur structural correspundan a quels dals lieus da center turistic u dals ulteriurs territoris turistic. Caracteristic per ina "aglomeraziun" turistica e la clera orientaziun vers e la dependenza d'in center turistic.

Caracteristicas

- la funcziun da center e la spessezza èn main marcantas ch'en ils centers; regiuns caracterisadas turisticamain en l'intschess da centers turistic; dependenza dal renum e da la reputaziun dal center

Orientaziuns principalas

- vers il center regional resp. vers il center turistic appartegnent; da Landquart resp. da Cuira (puncts da colliaziun cun il traffic a gronda distanza)

Cuntanschibladad / colliaziun cun il traffic public

- purschida spessa (tact da mes'ura) al center turistic appartegnent

Aertura actuala cun il traffic public

- lingias da viafier e/u da bus regional; purschida supplementara dal bus local cun in focus cleramain turistic

Exempels

- Puntraschigna, Claustra

9. Ulteriurs territoris turistics

Indicatur structural

Valurs turisticas:

≥ 50 equivalentes a temp cumplain en l'alloschament

≥ 0,4 equivalentes a temp cumplain en l'alloschament per hectara

Caracteristicas

- territoris duvrads per intents turistic cun in potenzial cleramain pli pitschen; savens situads a l'ur da las aglomeraziuns grondas e pervia da quai main en il focus dal turissem dal di

Orientaziun principala

- Landquart e Cuira (puncts da colliaziun cun il traffic a gronda distanza)

Cuntanschibladad / colliaziun cun il traffic public

- colliaziun cun la rait da traffic naziunala a gronda distanza, per part cun midar en ils centers regional appartegnents; potenzial da dumonda sco motor per il tact dal traffic public

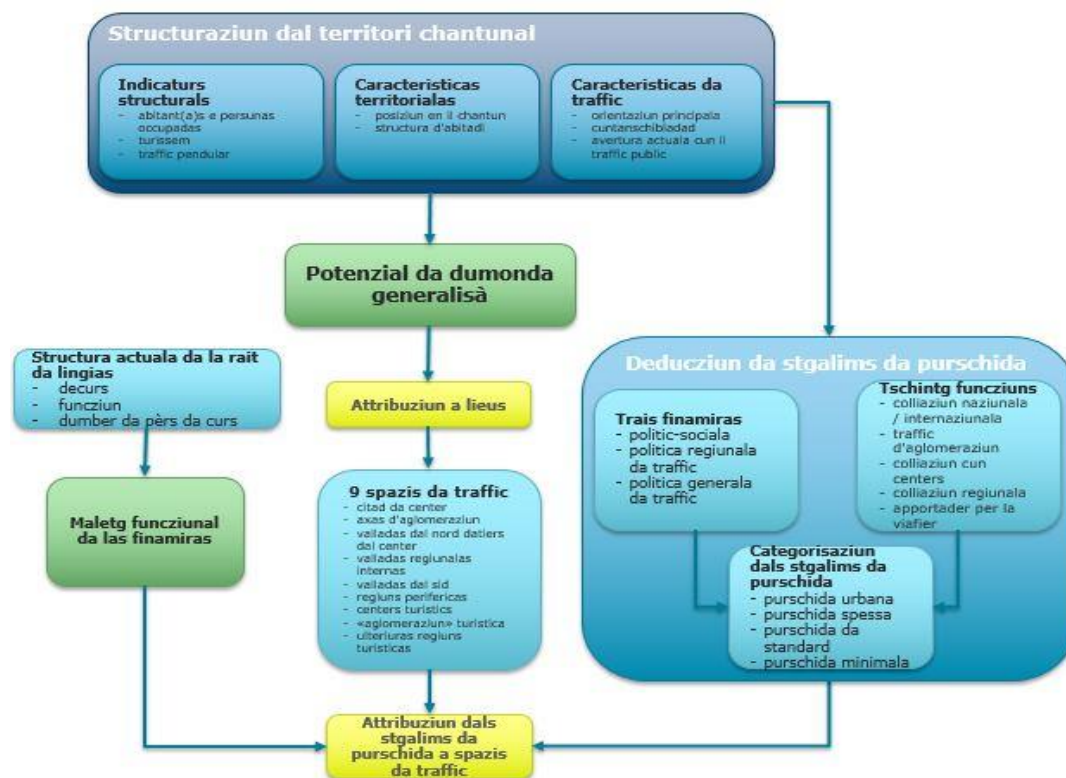
Aertura actuala cun il traffic public

- lingias da viafier e da bus regional; per regla nagina purschida da bus locals

Exempels

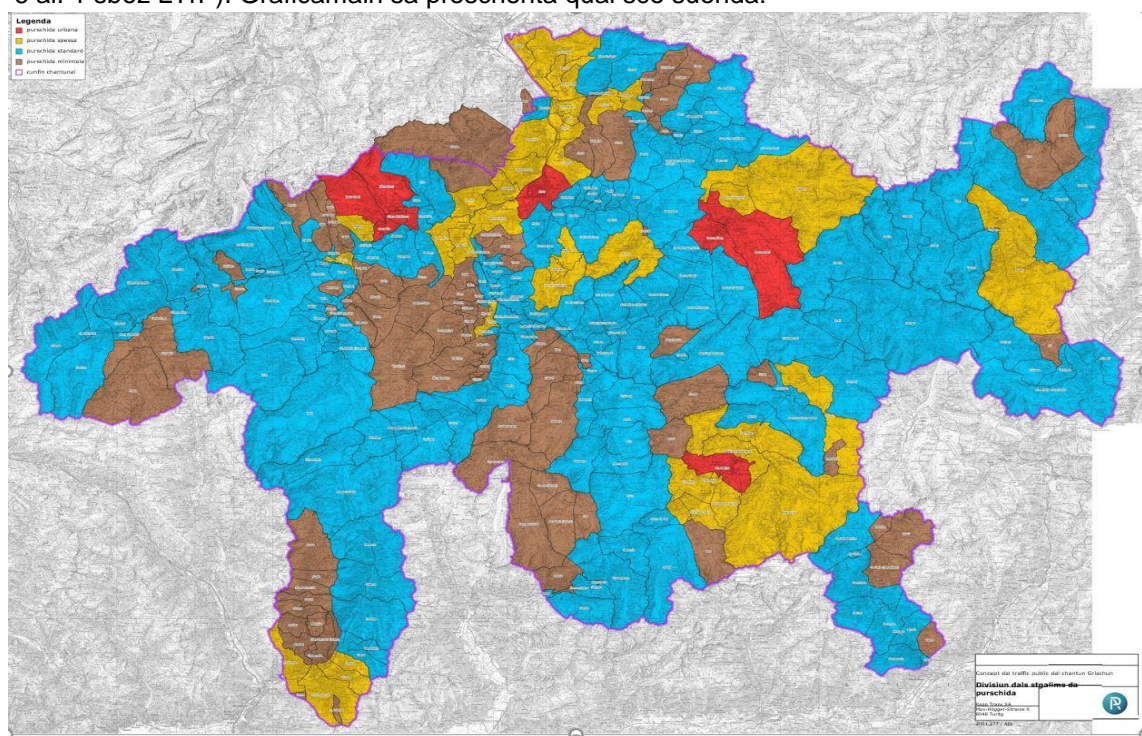
- Bravuogn, Sedrun, Val S. Pieder

Mussà en moda metodica sa preschenta il process sco suonda:

Illustraziun 3: metodica attribuziun dals lieus a spazis da traffic; funtauna: Rapp Trans ed atgna grafica

En in ulteriur pass duain ils spazis da traffic deducids vegnir attribuids ad in stgalim da purschida (art. 6 al. 1 sböz LTrP). Graficamain sa preschenta quai sco suonda:

Illustraziun 4: divisiun territoriala dal chantun Grischun cun quatter stgalims da purschida. Funtauna: Rapp Trans.

Remartga: Lieus per lung da las axas dal traffic public cun ina purschida spessa pon esser classificgads en in stgalim da purschida pli bass, perquai ch'il stgalim da purschida cumpiglia tut il territori dal lieu. En quest connex è per regla relevant il punct final d'ina lingia.

3.2 Definiziun dals quatter stgalims da purschida

Sin basa d'analysas da la planisaziun dal territori e dal traffic vegn deducida ina structuraziun territoriala, da la quala resulta l'attribuziun dals lieus als quatter stgalims da purschida. Quels garanteschon in'avertura adequata dal chantun cun il traffic public. I vegn stgaffi in stgalim da purschida "purschida urbana" che prevesa fin a 72 pèrs da curs. Cun quella duai vegnir stgaffida la pussaivladad en il spazi urban da surpassar il tact da 30 minutas, sche la dumonda correspondententa è avant maun. Ils stgalims da purschida duain vegnir definids sco suonda en il futur:

Purschida urbana (≤ tact da 15 min.)

Purschida attractiva e d'alta prestaziun en la citad da center sco er en ils lieus da center turistics pli gronds.

- en territoris urbans ferm populads ed utilisads turisticamain ed eventualmain er sin axas cun ina gronda dumonda; gronda quota da dumondas internas; concepì per ina fitg gronda disponibladad locala e temporala en ils territoris da servetsch; purschida da tact er la saira;
- indispensablas èn mesiras che favuriseschan il bus ed ulteriuras mesiras accumpagnantas per garantir temps da viadi curts, ina gronda fidadad ed er ina producziun economica;
- ina spessa purschida da tact è er en lieus da center turistics la premissa per motivar la gliעד da midar dal traffic individual motorisà al traffic public. Latiers tutga er ina purschida correspondentamain buna durant la saira e la notg; maximalmain 72 pèrs da curs per lingia.

Purschida spessa (≤ tact da 30 min.)

Alta disponibladad da la viafier e dal bus tranter ils lieus da center cun in ferm potenzial, sin axas tipicas da l'abitadi sco er per l'avertura da lieus.

- sin axas cun ina gronda dumonda a lieus da center u a puncts da colliaziun cun il traffic (naziunal) a gronda distanza;
- chadainas da transport accordadas areguard la purschida:
 - la viafier "dat il tact", la lingia apportadra surpiglia il tact ("sche pussaivel in bus per mintga tren");
 - il bus è l'"alimentader" che procura per ina dumonda gronda avunda sin l'axa da viafier;
- la speschezza da la purschida è cleramain motivada cun l'attractivitat ordaifer ils centers principals, premissa che quai saja finanziabel; per regla maximalmain 40 pèrs da curs.

Purschida standard (≤ tact da 60 min.)

Servetsch da buna qualidad da la viafier e dal bus en la regiun, q.v.d. tranter ed als lieus da center, cun rutas attractivas, stretga coordinaziun tranter la viafier ed il bus e cun in tact che cuvra tut las uras durant il di.

- standard consequent da la purschida er tar il bus en ils territoris regionalis/ruralis;
- tact d'ina ura senza largias e durant tut ils lavurdis; da princip betg reducibel (uschiglio resultan "largias en il tact"); purschidas adattadas er per las dumengias sco er per regla per las sairas; premissas fitg bunas er per il traffic da temp liber e per il traffic turistic (purschida che cuvra tut las uras e ch'è pervia da quai "fidaivla");
- er en territoris ruralis è ina purschida da tact consequenta la premissa per il traffic turistic. Qua n'èsi en general strusch pussaivel da porscher in tact da mes'ura. I vegn prendì en mira – sche finanziabel – in tact d'ina ura senza largias; per regla maximalmain 18 pèrs da curs.

Purschida minimala (brin)

Avertura sche pussaivel per l'entira surfatscha cun ina purschida minimala durant l'onn en il senn dal provediment da basa, sche quai po vegnir realisà en moda raschunaivla areguard la dumonda ed areguard la producziun.

- savens n'è in servetsch cun il traffic public betg pussaivel per singuls lieus e / u per lieus fitg pitschens; purschida da basa en la dimensiun da 6-8 pèrs da curs durant l'emna (gli-ven), betg reducibel anc pli fitg; per las fins d'emna (so/du) ston vegnir tschertgadas soluziuns per ils basegns specifics dal turissem; ina purschida unitara per tut ils dis da l'emna sto vegnir prendida en mira;
- i ston vegnir integradas cooperaziuns (park and ride) ed alternativas (bus sin dumonda); 6 fin maximalmain 8 pèrs da curs.

En l'ordinaziun ston ils stgalims da purschida vegnir fixads a maun dal dumber da pèrs da curs (uschenumnads standards da purschida per stgalim da purschida) (art. 6 al. 1 sboz LTrP). Il dumber da pèrs da curs vala sco valor directiva. Ultra da quai stat l'empustaziun da la purschida correspudenta adina sut la resalva ch'ella saja finanziabla da vart dals empustaders (areguard la finanziabladad cf. chapitel IV). 5.1 Contribuziuns da gestiun).

3.3 Definiziun da l'avertura

La LTP vertenta resp. la OTrP vertenta differenzieschan tranter l'avertura da basa, l'avertura supplementara e l'avertura detagliada (cf. art. 11 al. 1 LTP). Perquai ch'il nov sistem dals stgalims da purschida en il chantun Grischun sa basa sin il sistem d'empustaziun e pia sin il dumber da pèrs da curs tenor la OITRP, duai l'avertura en il chantun Grischun vegnir definida autramain en il futur. Sco basa servan da nov uschenumnads spazis da traffic che vegnan furmads sin fundament da caracteristicas che sa basan sin criteris definids ordavant ed applitgads en moda unitara (qua survart cifra 3.1). A quests spazis da traffic vegnan alura attribuids stgalims da purschida (qua survart cifra 3.2). Da quai resultan da nov ils suandants tips d'avertura (cf. er art. 4 lit. e sboz LTrP): **L'avertura da basa** cumpiglia da nov il TRP e l'avertura chantunala minimala. Ella garantisce en l'entir chantun ina purschida da traffic che tegna quint dals basegns e che s'orientescha – cun excepziun da l'avertura minimala – vi da la dumonda e che vegn adattada tenor ils basegns durant las uras dal di e durant la stagiun. Las vischnancas grischunas han il dretg da survegnir questa avertura (art. 7 al. 1 sboz LTrP). Il dretg d'ina avertura chantunala minimala duain da nov avair lieus cun 50 empè da 60 abitantas ed abitants (art. 7 al. 2 sboz LTrP). Davart il dretg d'avertura da fracziuns communalas decida la Regenza (art. 7 al. 2 sboz LTrP). **L'avertura supplementara** cuvra il basegn che va sur l'avertura da basa ora e tegna cun quai er quint da finamiras da la politica dals abitadis e da la regiun sco er da finamiras economicas e turisticas (art. 7 al. 3 sboz LTrP). Il **traffic local** cumpiglia l'avertura entaifer il lieu (art. 7 al. 4 sboz LTrP).

4. Empustaziun

Il chantun Grischun emposta cuminaivlamain cun la Confederaziun las purschidas en il **TRP** (art. 7 al. 1 OITRP ed implicitamain art. 8 al. 1 sboz LTrP). Per quest intent fan la Confederaziun ed il chantun cunvegnas davart la purschida cun las interpresas da transport per la purschida da traffic empustada (art. 31a al. 1 LTP ed art. 21 OITRP per il TRP). Supplementarmain po il chantun empustar da sai anora in'avertura minimala (uschenumnada avertura chantunala minimala) da tut ils lieus (art. 8 al. 1 sboz LTrP). Las purschidas tenor il TRP e l'avertura chantunala minimala valan sco purschida da l'avertura da basa.

En collavuraziun cun las vischnancas, cun las corporaziuns da vischnancas u cun organizaziuns sumegliantas po il chantun empustar ultra da quai – sco in'avertura supplementara – purschidas che van **sur l'avertura da basa ora** (q.v.d. senza participaziun da la Confederaziun) (art. 8 al. 2 sboz LTrP). La dumonda e la rentabilitad èn la basa per empustar l'avertura supplementara. Il dumber da pèrs da curs vegn calculà tenor ils criteris da la OITRP. Sin plaun chantunal vegn il criteri da la dumonda applitgà

en moda main restrictiva per l'avertura supplementara che quai che la Confederaziun fa en ses champ da cumpetenzas. Quai pussibilitescha da pudair empustar averturas supplementaras, nua che la Confederaziun refusa la confinanziaziun, e da las finanziaziun ensemen cun las vischnancas u cun terzas persunas. Ma i vegnan fixadas pretensiuns minimalas cleras e liantas en quai che concerna la dumonda. Per l'avertura supplementara duai la limita inferiura per la dumonda esser 20 pertschient sut quella da la Confederaziun. L'extensiuin da la purschida per l'avertura supplementara po mo cuntanscher in dumber maximalmain pussaivel da pèrs da curs dal stgalim da purschida respectiv. En cas dal criteri da la rentabilitad valan da medema maniera las pretensiuns minimalas (grad da la cuvrada dals custs) dal UFT, q.v.d. senza adattaziun cumpareglià cun la Confederaziun. Sch'ils criteris da l'avertura supplementara areguard la rentabilitad ed areguard la dumonda na vegnan betg ademplids, n'emposta il chantun betg questa purschida (e na la finanziescha correspondentamain er betg). Questas precisaziuns areguard la dumonda ed areguard la rentabilitad concernent l'avertura supplementara ston anc vegnir fixadas sin il stgalim da l'ordinaziun. La purschida TRP vegn empustada oz da la Confederaziun e dal chantun (incumbensa cuminaivla tenor OITRP) mintga 2 onns (art. 11 OITRP). Il medem duai valair en il rom da l'empustaziun da l'avertura chantunala minimala e da l'avertura chantunala supplementara (art. 8 al. 3 sboz LTrP). Analogamain a la procedura d'empustaziun TRP vegnan las cuvegnas davart la purschida fatgas cun las interpresas da transport (art. 14 al. 1 sboz LTrP). La procedura per far talas cuvegnas sa drizza tenor las disposiziuns federalas (art. 14 al. 2 sboz LTrP). En il rom da la procedura d'urari po il chantun amplifitgar durant l'onni tranteren da la procedura d'empustaziun che dura 2 onns la purschida en enclegientscha cun la Confederaziun. Questas amplificaziuns ston però per regla vegnir finanzadas senza la Confederaziun almain fin a la proxima procedura d'empustaziun ordinaria. Il medem vala per las adattaziuns da l'empustaziun da l'onni tranteren da la procedura d'empustaziun che dura 2 onns. Quellas ston furmar in'exceptiun (art. 8 al. 4 sboz LTrP).

Per empustar la purschida en il **traffic local** èn anc adina cumpetentas las vischnancas (art. 9 al. 1 sboz LTrP). L'empustaziun dal traffic local sto vegnir coordinada cun las chadainas da transport da la purschida surordinada dal traffic public (art. 9 al. 2 sboz LTrP).

Concernent l'empustaziun dal transport da rauba sin la viafier cf. chapitel IV. 6. Transport da rauba.

5. Contribuziuns

La revisiun totala qua avant maun vul preschentar sistematicamain ed en moda survesaivla ils differents tips da contribuziun (art. 4 lit. g e h sboz LTrP) ed adattar il cuntegn a la Lescha da finanzas dal chantun Grischun (LFC; DG 710.100). Las contribuziuns chantunalas duain vegnir finanzadas sco fin ussa sur las finanzas publicas generalas (art. 11 al. 1 sboz LTrP). En il rom da las contribuziuns da gestiun dependa la finanziaziun dal traffic public fermamain da la purschida che vegn prendida en mira en la procedura d'empustaziun (avertura da basa sco er avertura supplementara). Sch'ils meds finansials che stattan a disposiziun èn stgars, ston las contribuziuns da gestiun vegnir priorisadas correspondentamain a maun da la rangaziun tenor l'art. 11 al. 2 sboz LTrP. La varianta da furmar ina finanziaziun speziala per il sector dal traffic public (cunzunt en vista a las contribuziuns da gestiun analogamain a la finanziaziun speziala Vias) è vegnida tratga en consideraziun, na duai però betg vegnir persequitada vinavant, perquai che questa finanziaziun speziala stuess vegnir alimentada mintga onni e sulettamain ord meds finansials dal chantun. Il Cussegl grond fixescha cun il preventiv ils meds finansials per il traffic public (art. 38 sboz LTrP).

5.1 Contribuziuns da gestiun

Contribuziuns da gestiun vegnan pajadas dals empustaders (Confederaziun e/u chantun resp. vischnanca per il traffic local) ad interpresas da transport, e quai sa basond sin in plan da finanziaziun dals custs betg cuvrids da la purschida empustada (art. 4 lit. g sboz LTrP). Durant ils ultims onns han la Confederaziun ed il chantun pajà las suandantas contribuziuns da gestiun ad interpresas da transport:

Onn	Finanziaziun cuminaivla Confederaziun e chantun			Contribuziuns da gestiun chantun 100 %	Total Contribuziuns	Part Confederaziun en %	Part chantun en %
	Confederaziun 80 %	chantun 20 %	quota chantunala				
2016	94'467'723	23'605'108	118'072'831	12'507'998	130'580'829	72.34%	27.66%
2017	96'978'934	24'244'734	121'223'668	9'814'223	131'037'891	74.01%	25.99%
2018	98'814'619	23'910'518	122'725'137	9'398'290	132'123'427	74.79%	25.21%
2019	92'044'190	23'011'047	115'055'237	9'517'992	124'573'229	73.89%	26.11%
*2020	98'562'910	24'640'723	123'203'633	5'543'539	128'747'172	76.56%	23.44%

Illustraziun 5: Survista da las contribuziuns da gestiun en il chantun Grischun 2016-2020

Funtauna: UEnTr (*illustraziun senza custs supplementars pervia dal coronavirus)

La quota chantunala definescha la dimensiun da la purschida da traffic empustada cuminaivlamain da la Confederaziun e dal chantun sco TRP. La quota chantunala è vegnida augmentada pervia da l'amplificaziun da la purschida da viafier cun Retica 30, pervia da l'amplificaziun correspondententa da la purschida da bus sco er pervia dal fatg che la Confederaziun ha reconuschì lingias da traffic public sco lingias dal TRP. Cun augmentar la quota chantunala s'augmenta correspondentamain er la part da la Confederaziun.

5.1.1 Traffic regional da personas

Il TRP cumpiglia – tenor l'art. 4 OITPR – il traffic da personas entaifer ina region, inclusiv l'avertura generala da lieus ed inclusiv il traffic da personas cun regions vischinas, er cun regions da l'exteriur. Ina funcziun d'avertura exista, sch'ina lingia circulescha durant l'entir onn e serva lieus, en ils quals vivan almain 100 personas durant l'entir onn. Il TRP signifitga en il Grischun per regla l'avertura da basa cun la viafier e cun bus. La purschida en il TRP tenor la OITPR vegn indemnisada cuminaivlamain da la Confederaziun e dals chantuns, sche las premissas respectivadas dal dretg federal èn ademplidas, particularmain sche *"a. la lingia ha ina funcziun d'avertura tenor l'art. 5 OTV, q.v.d. lieus, en ils quals vivan almain 100 personas durant l'entir onn; b. la lingia serva lieus u parts da lieus che n'han betg gia in'otra avertura (servetsch multipel), nun ch'ella saja ina colliaziun supplementara impurtanta."*

L'empustaziun dal TRP tenor la OITPR è – dapi la revisiun da la Lescha federala davart las viafiers (1996) – ina incumbensa cuminaivla da la Confederaziun e dal chantun (art. 28 al. 1 LTP). Durant l'onn d'urari fixescha la Confederaziun la quota chantunala respectiva, q.v.d. la dimensiun dals custs da la purschida da traffic che n'èn betg cuvrids e che ston vegnir finanziads cuminaivlamain. Ils onns passads ha la Confederaziun pajà 80 pertschient da quests custs betg cuvrids resp. var 90 fin 100 milliuns francs per onn d'urari al chantun Grischun (art. 29b al. 2 OITPR en cumbinaziun cun l'aggiunta 2; cf. illustraziun 5). En la conclusiun d'inversiun signifitga quai ch'il chantun sa participescha al TRP reconuschì da la Confederaziun surpigliond 20 pertschient dals custs betg cuvrids per la gestiun da quel. Las vischnancas en il Grischun n'èn fin ussa betg vegnidas obligadas da cofinanziar ils custs betg

cuvrids dal TRP (concretamain da cofinanziar la part dal chantun da 20 pertschient tenor la OITPR). Quai duai valair er en l'avegnir (art. 12 al. 1 sboz LTrP).

5.1.2 Avertura minimala

Ils custs da gestiun betg cuvrids per in'avertura chantunala minimala dals lieus che n'adempleschan betg ils criteris dal dretg federal tenor la OITPR e che na vegnan pia betg empustads e cofinanziads da la Confederaziun (art. 12 al. 2 sboz LTrP), vegnan finanziads dal chantun sulet. Per il solit sa tracti qua da colliaziuns en fracziuns da vischnancas che n'adempleschan betg ils criteris tenor la OITPR (concretamain almain 100 abitantas ed abitants). Per pudair porscher in'avertura chantunala minimala en il chantun duai vegnir reducida la limita a 50 abitantas ed abitants.

5.1.3 Avertura supplementara

Plinavant po il chantun – en collavuraziun cun las vischnancas ed eventualmain cun autras varts interessadas (sco telefericas) – empustar in'avertura supplementara (cf. cifra 4 qua survant) che na vegn però betg cofinanziada da la Confederaziun. Percunter vegnan las giudidras ed ils giudiders obligads da cofinanziar quella part da la purschida che surpassa il TRP e l'avertura chantunala minimala. Il chantun sa participescha maximalmain cun 50 pertschient als custs betg cuvrids da questa purschida supplementara (art. 12 al. 3 sboz LTrP).

5.1.4 Traffic local

Il traffic local è ina incumbensa communal originara. La finanziaziun dal traffic local è perquai gia oz sulettamain l'incumbensa da las vischnancas. Tenor l'art. 28 al. 2 LTP n'ha il traffic local betg il dretg da survegnir indemnizaziuns da la Confederaziun. Er il chantun na duai vinavant betg sa participar finanziaimain als custs dal traffic local (art. 12 al. 4 sboz LTrP).

5.2 Contribuziuns da promoziun

Ils causals da promoziun existents (art. 19 LTP) dateschan d'ina revisiun da la lescha dals onns 1990. En il rom da la revisiun totala qua avant maun èn els perquai vegnids examinads en vista a lur qualificaziun actuala e futura. Igl è sa mussà ch'il sistem da promoziun vertent è da princip sa cumprovà e ch'il chantun al duai mantegnair. En spezial ils causals da promoziun che stattan en connex cun manaschis d'emprova, cun mesiras transcunfinalas che pertutgan il traffic public e consorzis tariffars duain vegnir mantegnids tals e quals en la LTP revedida. Er la clausula generala duai vegnir mantegnida, però limitada cun agid da causals dal catalog (art. 23 sboz LTrP). Las differentas premissas concernent la concessiun da contribuziuns preciseschan da nov las contribuziuns da promoziun (art. 24 sboz LTrP). Vinavant vala la disposiziun da l'atgna prestaziun (art. 24 al. 4 sboz LTrP en cumbinaziun cun l'art. 31 sboz LTrP). Ils ultims onns ha il chantun pajà contribuziuns da promoziun d'ina dimensiun da:

Onn	Contribuziuns da promoziun*
2016	1'838'032
2017	1'845'721
2018	2'567'078
2019	2'786'882
2020	2'257'293

(*incl. consorzis tariffars)

Illustraziun 6: Survista da las contribuziuns da promoziun
Funtauna: UEnTr

5.2.1 Novaziuns

En il chantun duain en l'avegnir pudair vegnir concedidas contribuziuns a mesiras en il traffic public, che **eviteschan u reduceschan essenzialmain la svapur da CO₂** (art. 22 sboz LTrP). Il program da promoziun dal chantun duai promover tecnicas da propulsiun alternativas che vegnan duvradas cunzunt tar bus electricas ed ibrids, sco er l'acquisiziun da l'infrastructura necessaria per quai (staziuns per chargiar vehichels electricas, tancadis). Il causal da promoziun è formulà en moda averta. Cun quai na vegni betg mo tegnì quint da la mobilitad tras battarias electricas, mabain er en spezial dal progress tecnic ch'è da spetgar en il sector dals vehichels che funcziunan sin basa d'idrogen. Sut tschertas circumstanzas pon ultra da quai er vegnir spargnads carburants fossils ed uschia vegnir reducidas emissiuns da CO₂ cun remplazzar bus convenziunals a diesel tras novs. Subvenziunabels èn pia tant ils custs supplementars per cumprar ils vehichels, sch'els na vegnan betg indemnissads er da la Confederaziun en l'empustaziun dal TRP, sco er l'infrastructura ch'è necessaria per il manaschi.

Dal rest duai il chantun conceder contribuziuns per introducir **novas furmas da mobilitad**, sch'ellas servan ad in'avertura cunvegna ed effizienta (art. 21 sboz LTrP). Sco novas furmas da mobilitad valan purschidas dal transport da persunas e da rauba che circuleschan senza in urari publitgà (art. 4 lit. i sboz LTrP), per exempel bus pitschens autoguidads sin basa da mesiras digitalas. Il causal da promoziun è formulà en moda averta, tant pli perquai ch'ils svilups technics futurs n'èn – gist en quest sector – betg facilmain previsibels. Suentar che la perioda d'introducziun è terminada cun success (art. 21 al. 3 sboz LTrP), duai la finanziaziun sa drizzar tenor l'art. 12 sboz LTrP (finanziaziun ordinaria sur las contribuziuns da gestiun).

Las **purschidas turisticas** n'han betg in caracter d'avertura direct. Ellas èn ina purschida da traffic public extendida per ils basegns da temp liber (art. 18 sboz LTrP). Fin oz èn talas purschidas vegnidas cofinanzadas en singuls cas sur l'art. 19 al. 1 lit. I LTP, perquai che las prestaziuns da l'economia da martgà na pon da princip betg vegnir sustegnidas finanziailmain (art. 17 al. 1 LTP). En l'avegnir duai in causal da promoziun separà tegnair quint dal traffic public turistic, tant pli perquai che quest traffic è d'ina impurtanza essenziala per il Grischun sco chantun turistic. Quai duain esser lingias stagiunalas che na concurrenzeschan naginas purschidas dal traffic regional e local regular. Plinavant duain las purschidas turisticas procurar ch'ils viaggiaturs e las viaggiaturas midian al traffic public (q.v.d. da l'auto al traffic public). Sco purschidas turisticas pon per exempel valair viadis sur ils pass (lingia dal Flüela), bus da viandar (Bus Alpin), bus da turas da skis u viadis d'aventura (bus da la Ruinaulta).

5.2.2 Cas spezial: patrimoni cultural

Il tren cun material rullant istoric, che circulescha da nov dapi la stad 2018 regularmain sin il traject Tavau – Filisur, deriva da la realisaziun da l'incumbensa Stiffler per commercialisar la "viafier grischuna da cultura" (PCG 2016/2017, p. 840 ed 867) ed ha grond success. La purschida è vegnida nizzegiada gia durant l'emprim onn da sia introducziun da 40 000 viaggiaturas e viaggiaturs. Il Grischun è ed è adina stà marcà dal traffic, saja quai dal traffic che traversa las Alps, saja quai da l'avertura da las vals principalas cun colliaziuns da viafier durant il penultim tschientaner. Questas averturas èn daventadas pussaivlas pir grazia a las prestaziuns d'inschigneria e da construcziun dals pioniers. Lur ovras admirain nus oz sco patrimoni en furma da viaducts, da punts e da tunnels unics sin l'entir mund. Entirs trajects, sco la lingia da l'Alvra e la lingia dal Bernina, èn il resultat da quest spiert da pionier. Chaussas sumegliantas valan er per il material rullant che la VR ha duvrà durant l'entir temp da sia existenza. El è ina part d'in patrimoni tecnic e cultural zunt prezius da l'istorgia dal traffic public en il chantun Grischun

per nus e per las generaziuns vegnintas. Cun l'art. 35 sboz LTrP duai vegnir stgaffida da nov ina basa legala explicita en il senn da l'incumbensa Stiffler, per ch'il chantun Grischun possa promover activitads per intermediar e per mantegnair il patrimoni istoric e cultural dal traffic public. Talas activitads servan a mantegnair ed a tegnair en funcziun meds da transport istorics dal traffic public, però er ad obtegnair en ina furma u l'otra enconuschientschas davart il traffic public en il chantun Grischun. Tut las activitads ston vegnir realisadas da terzas persunas che adempleschan questas incumbensas sin basa d'ina cunvegna da prestaziun cun il chantun. Ultra da la finamira primara dal mantegniment vulan questas activitads obtegnair – sco finamira secundara – dapli valorisaziun en il chantun.

5.3 Contribuziuns d'investiziun

Contribuziuns d'investiziun èn avantatgs finanzials che vegnan concedids a la petenta u al petent, sch'ella u el realisescha edifizis, stabiliments u chaussas sumegliantas en connex cun il traffic public. La petenta u il petent sto ultra da quai impunder en moda adeguata agens meds finanzials (art. 4 lit. h sboz LTrP). Gia en il passà han quests meds finanzials giugà ina rolla essenziala en il chantun Grischun areguard las fermadas da bus ed ils binaris da colliaziun. Durant ils onns passads ha il chantun pajà – sa basond sin l'art. 19 LTP – contribuziuns d'investiziun en la suandanta dimensiun:

Onn	Contribuziuns d'investiziun*				Total	Apport en il fond per l'infrastructura da viafier (FIV)
	Transport sin via	Traffic da rauba	VR	Diversa		
2016	400'090	196'202	533'334	244'961	1'374'587	27'810'000
2017	362'532	154'650	367'696	113'156	998'034	27'775'000
2018	435'577	264'320	506'667	33'070	1'239'634	27'492'100
2019	158'649	305'709	58'971	48'023	571'352	29'331'130
2020	483'902	389'519	-	13'024	886'445	27'737'590

Illustraziun 7: Survista da las contribuziuns d'investiziun ed apport en il FIV 2016-2020
Funtauna: UEnTr

La colonna Transport sin via cuntegna contribuziuns a fermadas da bus, a vials da bus e chaussas sumegliantas. La colonna Traffic da rauba cuntegna contribuziuns a binaris da colliaziun e la posiziun VR contribuziuns a vaguns-locomotiva universals. Las contribuziuns d'investiziun per l'infrastructura da viafier vegnan finanzadas dapi l'introducziun da la FAIV l'onn 2016 da la Confederaziun sur in fond che la Confederaziun ha creà explicitamain per quest intent, il FIV (cf. illustraziun 7). Perquai ch'il dretg federal determinescha definitivamain l'apport en il FIV e perquai che las vischnancas en il chantun Grischun na duain er en l'avegnir betg vegnir integradas en questa finanziaziun, daventa la creaziun d'ina basa legala correspudenta obsoleta. Il medem vala per la pussaivladad da financiar las mesiras reconuschidas da la Confederaziun (art. 58b LViafier). La Confederaziun surpiglia e finanziescha en quest connex ils custs per amplificaziuns da la viafier, sche quests custs en cuntegnids en il Program da svilup strategic da l'infrastructura da viafier (PROSSIV) tenor l'art. 48b LViafier (art. 58a LViafier). Il chantun duai ultra da quai però er pudair pajar atgnas contribuziuns per financiar l'infrastructura.

5.3.1 Contribuziuns d'investiziun ad infrastructures da viafier ordaifer il FIV

Areguard la finanziaziun da las infrastructures che na vegnan (co)finanzadas da la Confederaziun ni or dal FIV ni autramain, exista en il chantun Grischun in basegn da sclerir quai en la lescha. Las infrastructures da viafier vegnan da princip finanzadas sur il FIV e n'èn betg in element da questa disposiziun. Tenor l'art. 26 sboz LTrP duai il chantun però survegnir la pussaivladad da conceder contribuziuns per construir e per amplifitgar infrastructures da viafier che na pon betg vegnir finanzadas sur il FIV. Quai èn parts da stabiliments (p.ex. perruns supplementars, sutpassadis per persunas, locals

da spetga) che tutgan bain funcziunalmain tar la staziun sco punct central da traffic, che na ston dentant betg vegnir finanziads sur il FIV, mabain en moda separada. Talas investiziuns ch'èn en l'interess dal chantun, duain pudair vegnir cofinanzadas en l'avegnir dal chantun. Cun calcular las contribuziuns chantunalas stoi vegnir resguardà che la Confederaziun po eventualmain er garantir contribuziuns ord outras funtaunas da finanziaziun ch'il FIV, e che quellas funtaunas ston pia vegnir deducidas resp. consideradas en la contribuziun chantunala (contribuziuns da terzas personas). En ils conturns actuals pertutga quai particularmain ils uschenumnads programs d'aglomeraziun. En la Constituziun ha la Confederaziun stgaffi in fond illimità per cumplettar il FIV, l'uschenumnà fond per las vias naziunalas ed il traffic d'aglomeraziun (NAF) (cf. art. 86 al. 1 Cst.). Il fond per il traffic d'aglomeraziun duai cofinanzar las meglieraziuns dal traffic d'aglomeraziun en las citads ed en las aglomeraziuns, sco p.ex. projects d'infrastructuras da traffic concernent vias, sendas e vias da velo, bus e tram.

5.3.2 "Plattafurmas multimodals"

Per pudair tegnair quint en moda adequata ed actuala dals basegns da la populaziun e dals svilups futurs da la mobilitad èsi inditgà – per promover il traffic public – er per il chantun Grischun da pudair sustegnair finanziailmain en moda pli intensiva e sistematica er projects parzials da "plattafurmas multimodals". Cun "plattafurmas multimodals" èn manegiads puncts per midar tranter differents meds da traffic sco er tranter meds da traffic dal traffic public. Las plattafurmas multimodals cun cruschadas da viafier èn concepidas per porscher cundiziuns generalas optimalas per midar tranter ils meds da transport. L'element central èn vias curtas e cumadaivlas per midar d'in med da transport a l'auter, en emprima lingia per midar tranter ils perruns da bus, ils parcadis da velos ed ils perruns da viafier. Las purschidas complementaras sco bikesharing e carsharing sco er ulteriuras purschidas che sa mussan pli e pli savens pervia da la digitalisaziun, cumpletteschan la chadaina da transport dal traffic public sco alternativa attractiva a l'agen auto da personas. Las plattafurmas multimodals èn integradas en la rait da sendas e da vias da velo. Las contribuziuns d'investiziun dal chantun a singuls elements da projects da terzas personas (p.ex. stabiliments d'interpresas da transport publicas, stabiliments da park and ride e da nov er stabiliments da bike and ride) duain promover quest svilup.

6. Traffic da rauba

Cun la revisiun totala da la Lescha federala davart il transport da martganzia tras interpresas da viafier e da navigaziun (Lescha davart il transport da martganzia, LTM; CS 742.41; cf. missiva dal Cussegl federal dals 30 d'avrigl 2014; BBI 2014, 3827), ch'è entrada en vigur il 1. da schaner 2016, ha la Confederaziun fixà explicitamain e da nov en spezial las suandantas cundiziuns generalas per il traffic da rauba:

- svilup persistent dal transport da rauba sin la viafier; cooperaziun effizienta da la viafier cun ils auters meds da traffic; construcziun e gestiun da stabiliments da transtgargiada adattads per il traffic cumbinà (via/viafier) e per ils binaris da colliaziun e lur colliaziun optimala cun l'infrastructura da viafier, da vias e da ports; access senza discriminaziun als stabiliments da transport da rauba.

La Confederaziun ha uschia stgaffi la basa per metter a disposiziun infrastructuras dal transport da rauba cun la viafier e per procurar – cun mesiras organisatoricas (concepts e plans per l'utilisaziun da la rait) – per ina golvaziun dals interess e per ina capaciad uschè gronda sco pussaivel. Tut quai è tranter auter er accumpagnà da midadas da las cundiziuns per conceder indemnizaziuns da gestiun al transport da rauba cun la viafier e d'adattaziuns da las contribuziuns d'investiziun. Questa nova regulaziun dal transport da rauba cun la viafier ha la Regenza da princip sustegnì en il rom da la

consultaziun (conclus da la Regenza dals 20 d'avust 2013, prot. nr. 748). Quella giada ha ella plinavant menziunà explicitamain ch'il traffic da rauba duaja da princip funcziunar sin agen quint, che las contribuziuns da gestiu als binaris metrics sajan insufficientas e ch'i na stoppia pia vegnir previsa – cun empustar las prestaziuns dal traffic da rauba – nagina participaziun minimala da 50 pertschient dals chantuns, mabain en general la part chantunala ordinaria a las indemnizaziuns tenor la OITPR. Questa pretensiun è daventada lescha federala.

En il rom da las basas dal dretg federal surpiglia il chantun en il transport da rauba – ultra da la rolla da cofinanzaziun (art. 16 al. 1 e 2 OTM; art. 13 al. 1 sboz LTrP) – la rolla d'empustader. Correspondentamain duai la revisiun totala da la LTP survegnir ina nova basa legala per quest intent (art. 10 al. 1 sboz LTrP). La basa per l'empustaziun dal traffic da rauba è il concept dal traffic da rauba ch'è vegnì deliberà dal chantun. La funcziun da coordinaziun e da colliaziun dal traffic da rauba la pli impurtanta vegn ademplida dal chantun en collavuraziun cun las interpresas da transport VFF VR, VMG, cun la vischnanca da staziunament e cun l'economia.

Pertutgant las **contribuziuns d'investiziun en il traffic da rauba** cf. las explicaziuns tar las singulas disposiziuns en il chapitel V. pertutgant ils art. 29 e 30 sboz LTrP.

7. Contabilitad

Las disposiziuns da la Confederaziun davart la contabilitad da las interpresas concessiunadas duain – tenor l'art. 37 sboz LTrP – valair conform al senn per las interpresas da transport che survegnan contribuziuns da gestiu tenor l'art. 12 sboz LTrP u che furneschan – per interpresas da transport – prestaziuns da transport sin basa contractuala per ademplir las concessiuns. Concretamain duain las pretensiuns envers la contabilitad per interpresas da transport (art. 35 ss. LTPers) vegnir applitgadas analogamain er per l'empustaziun da l'avertura chantunala minimala e da l'avertura supplementara tras il chantun e tras las vischnancas. Qua tras po il chantun far dependentas sias contribuziuns dal fatg che las interpresas da transport cumprovan lur prestaziuns da transport e furneschan las indicaziuns necessarias, uschia ch'i po vegnir controllà, sche las prestaziuns da transport èn rentablas, ed uschia ch'igl è en spezial pussaivel d'eruir il grad d'occupaziun ed il grad da la cuvrida dals custs da las lingias. En il rom da la procedura d'empustaziun proponan las interpresas da transport meglieraziuns per quellas lingias che na cuntanschan betg las finamiras concernent l'occupaziun e concernent il grad da la cuvrida dals custs, particularmain las mesiras per reducir l'impundaziun dals meds finansials e per obtegnair dapli viagiaturas e viagiaturs. Il chantun ha il dretg da prender invista da la contabilitad da las interpresas da transport. La controlla tenor il dretg da subvenziun concernent la part dal chantun a las purschidas en il rom da l'avertura chantunala minimala ed en il rom da l'avertura supplementara duai vegnir fatga dal chantun.

V. REMARTGAS TAR LAS SINGULAS DISPOSIZIUNS

1. Lescha davart il traffic public en il chantun Grischun (sboz LTrP)

Artitgels 1 – 3 Champ d'applicaziun; Intent; Coordinaziun e collavuraziun

En il rom da la revisiun totala da la LTP duain vegnir repassadas per part las disposiziuns generalas. Il champ d'applicaziun (art. 1 sboz LTrP) duai vegnir cumpletà cun in champ d'applicaziun objectiv. Quel cumpiglia l'avertura dal territori chantunal cun il traffic public che vegn empustà e finanzià tras ils acturs competents en la procedura correspondent. Ultra da quai regla la lescha las pretensiuns che ston

vegnir ademplidas per conceder contribuziuns chantunalas (contribuziuns da gestiun / contribuziuns d'investiziun / contribuziuns da promoziun). Plinavant duai vegnir precisà l'intent (art. 2 sboz LTrP) sut las disposiziuns generalas: en il rom d'ina politica persistente d'abitadi, d'economia, d'energia, d'ambient e sociala duain tenor quest artitgel il chantun e las vischnancas garantir in'avertura commensurada da tut ils lieus coordinond il traffic (lit. a), segirar l'utilisaziun effizienta dals meds finanzials dal maun public en il rom da las prescripziuns finanzialas (lit. b), utilizar l'energia en moda spargnusa ed economica e schanegiar l'ambient (lit. c) sco er stgaffir stimul per midar als meds da transport publics (lit. d). Cun contribuziuns da gestiun, da promoziun e d'investiziun duai il traffic public en il Grischun vegnir promovì per garantir in'avertura da las valladas e dals lieus confurm als basegns. Il traffic public duai metter a disposiziun in'alternativa d'alta qualitat envers il traffic individual motorisà (TIM) er ordaifer ils centers bain accessibels per quellas persunas, che na disponan betg adina d'in auto u che vulan desister sapientivamain (er temporarmain) da l'auto (finamira da la politica regiunala da traffic). Quai cun utilizar en moda spargnusa ed economica l'energia sco er cun schanegiar l'ambient. Cun meds da traffic che spargnan surfatscha e cun paucas emissiuns che remplazzan e distgargian il traffic individual motorisà duai vegnir garantida resp. – sch'i èn avant maun ils meds finanzials – extendida ina mobilitad effizienta che schanegia l'ambient en ils centers, sin las axas d'aglomeraziun sco er per ils centers turistics (finamira da la politica generala da traffic). Ina purschida da mobilitad adequata duai er vegnir messa a disposiziun en spazis da traffic periferics per quellas persunas che n'han (anc) betg u che n'han betg (pli) in auto. Quai en il senn d'in "provediment da l'esistenza" (finamira da la politica sociala). Cun mantegnair in'avertura da basa er en regiuns perifericas duai vegnir facilitada l'utilisaziun dal traffic public per pudair far cumpras en il lieu il pli vischin. La coordinaziun dal traffic public (art. 3 al. 1 sboz LTrP) è ina incumbensa tant da la Confederaziun, dal chantun e da las vischnancas sco er da las corporaziuns da vischnancas e d'organisaziuns sumegliantas (tranter auter scolas u telefericas). Perquai che la mobilitad crescha en l'avvenir e perquai ch'il terren daventa pli e pli stgars, vegn la coordinaziun tranter ils differents meds da planisaziun e da traffic a giugar ina rolla adina pli impurtanta. Quai premetta ina buna collavuraziun tranter las parts participadas (art. 3 al. 2 sboz LTrP).

Artitgel 4 Definiziuns

La disposiziun cun definiziuns è nova en il sboz LTrP. Ella duai stgaffir clerezza areguard las noziuns essenzialas en la lescha (spazis da traffic, avertura, purschida, contribuziuns). Ils spazis da traffic (lit. d) dividan ils lieus dal territori chantunal en spazis cumparegliabels. Questa divisiun vegn fatga sin basa d'indicaturs structurals (abitantas ed abitants, plazzas da lavur), territorials (posiziun, structura d'abitadi) e da traffic (orientaziun principala e cuntanschibladad). Da questa divisiun vegn deducida l'avertura (avertura da basa, avertura supplementara u traffic local) che vegn attribuida a differents stgalims da purschida (lit. f). L'avertura (lit. e) cun il traffic public da persunas en il chantun ha lieu en il rom da l'avertura da basa (TRP ed avertura chantunala minimala), da l'avertura supplementara u dal traffic local. La purschida vegn finanziada sur contribuziuns da gestiun (lit. g) che vegnan pajadas tut tenor il tip d'avertura da la Confederaziun, dal chantun e da las vischnancas. Plinavant pon vegnir concedidas contribuziuns d'investiziun (lit. h) a favur da stabiliments d'infrastructura (p.ex. fermadas da bus) u contribuziuns da promoziun (lit. h, p.ex. a favur da mesiras per reducir l'emissiun da CO₂).

Artitgel 5 Concept dal traffic public

Il concept dal traffic public duai servir sco instrument da planisaziun e da direcziun dal traffic public en il chantun Grischun e cuntegnair la planisaziun da la purschida (a media vista) e da l'infrastructura (a lunga vista). Il concept duai preschentar ina planisaziun successiva da plirs onns dal traffic public. Sche

pussaivel duai quella vegnir coordinada cun ina planisaziun surordinada (Plan sectorial Traffic, PROSSIV, PDChant Traffic e.u.v.). La planisaziun duai vegnir revedida ed approvada periodicamain. Ils cuntengns pussaivels (p.ex. analisa da la situaziun dal traffic public, planisaziun a lunga vista da l'infrastructura, determinaziun dal svilup da la purschida, prioritaziun dals meds finansials sco er plan da realisaziun) ston vegnir concretisads e fixads sin il stgalim da l'ordinaziun.

Artitgels 6 – 7 Stgalims da purschida; Tips d'avertura per il traffic public da personas

Als spazis da traffic vegnan attribuids stgalims da purschida (purschida urbana, purschida spessa, purschida standard, purschida minimala). Da quests stgalims vegn deducida ina purschida che consista d'in dumber da pèrs da curs. Quest dumber da pèrs da curs vegn fixà da la Regenza sin il stgalim da l'ordinaziun, sch'ella ha la cumpetenzza da far quai, pia da fixar las valurs directivas areguard l'avertura supplementara.

Sco ch'igl è gia vegnì explitgà en l'art. 4 lit. e sboz LTrP, duai l'avertura dal chantun Grischun cun il traffic public vegnir dividida en in'avertura da basa ed in'avertura supplementara. L'avertura da basa (art. 7 al. 1 sboz LTrP) cumpiglia il traffic regional da personas e l'avertura chantunala minimala (dumber minimal da pèrs da curs che n'adempleschan betg ils criteris da la OITRP da la Confederaziun e che na vegnan betg cofinanziads da la Confederaziun). Per l'avertura chantunala minimala valan tscherts criteris areguard il dumber d'abitantas e d'abitants (art. 7 al. 2 sboz LTrP). La limita inferiura duai vegnir fixada da nov a 50 abitantas ed abitants. Las vischnancas han il dretg da survegnir in'avertura da basa che correspunda als basegns. La purschida vegn adattada tenor ils basegns durant il di e durant la stagiun.

L'avertura che surpasa questa purschida (art. 7 al. 3 sboz LTrP) vegn definida sco avertura supplementara. Exempel: Sche la Confederaziun permetta tenor la OITRP 14 pèrs da curs sin la lingia da bus Glion-Sursaissa (lingia 90.451) ed il chantun e la vischnanca èn da l'avis ch'i sajan necessaris da princip 16 pèrs da curs, valan ils dus ulteriurs pèrs da curs sco avertura supplementara.

Il traffic local (art. 7 al. 4 sboz LTrP) cumpiglia l'avertura entaifer il lieu. La noziun dal lieu sa drizza tenor il register da lieus uffizial da la Confederaziun.

Artitgels 8 – 10 Empustaziun

Cunquai che la procedura d'empustaziun è vegnida revedida sin plaun federal, èn necessarias er adattaziuns correspondentas da leschas sin plaun chantunal. En spezial sto vegnir francada en la lescha l'empustaziun da l'avertura chantunala minimala e da l'avertura supplementara, che vegn fatga senza la Confederaziun. La procedura d'empustaziun sa drizza analogamain tenor las disposiziuns respectivas da la Confederaziun (art. 8 al. 3 sboz LTrP), sch'il chantun na relascha betg disposiziuns divergentas. Durant l'onn tranteren da la procedura d'empustaziun che dura 2 onns po il chantun adattar l'empustaziun da la purschida (art. 8 al. 4 sboz LTrP).

Artitgels 8 e 9: Traffic public da personas

Sin fundament da las differentas refurmas da la viafier sin plaun federal è vegnida revedida er la procedura d'empustaziun per il traffic regional da personas (TRP). Cunquai ch'il TRP – sco incumbensa cuminaivla da la Confederaziun e dals chantuns – vegn reglada da princip definitivamain tras la Confederaziun, n'è betg necessaria ina norma correspondentas sin plaun chantunal. Per quai che pertutga unicamain l'empustaziun da l'avertura chantunala minimala tras il chantun, è necessaria ina

norma chantunala. L'art. 8 al. 1 sboz LTrP stgaffescha ina cumpetenzza correspudenta.

Tut quai che surpassa l'avertura da basa (avertura supplementara) po il chantun empustar en collavuraziun cun las vischnancas, cun las corporaziuns da vischnancas u cun organisaziuns sumegliantas (art. 8 al. 2 sboz LTrP). Ils criteris per empustar la purschida da l'avertura supplementara èn la dumonda sco er la rentabilitad. Quai èn da princip ils medems criteris sco che la Confederaziun dovra er per giuditgar la purschida dal TRP; ils criteris vegnan dentant applitgads en moda main rigurusa per l'avertura chantunala supplementara. Las pretensiuns envers quests criteris vegnan er fixads differentamain tut tenor il stgalim da purschida (ordinaziun). La dumonda e la rentabilitad èn la basa per empustar l'avertura supplementara. Il dumber da pèrs da curs vegn calculà tenor ils criteris da la OITRP. Per l'avertura supplementara vegn il criteri da la dumonda applitgà sin plaun chantunal en moda main restrictiva che sin plaun federal. La limita inferiura da la dumonda per l'avertura supplementara duai esser 20 pertschient sut quella da la Confederaziun. L'extensiun da la purschida per l'avertura supplementara po cuntanscher maximalmain il dumber pussaivel da pèrs da curs dal stgalim da purschida respectiv. Per il criteri da la rentabilitad valan senza midadas las pretensiuns minimalas (grad da la cuvrada dals custs) dal UFT.

Per empustar il traffic local restan cumpetentas las vischnancas. Questa norma correspunda a l'art. 9 al. 1 LTP senza midadas. Precisà vegni da nov che l'empustaziun dal traffic local stoppia vegnir coordinada cun las chadainas da transport da la purschida surordinada dal traffic public (art. 9 al. 2 sboz LTrP). Quai vul dir ch'en il futur sto il traffic local vegnir coordinà meglier cun il TRP sco er cun l'avertura da basa e cun l'avertura supplementara en il process da planisaziun. Qua tras duai il sistem general dal traffic public profitar anc dapli dal potenzial da las passagieras e dals passagiers.

Artitgel 10: Transport da rauba cun la viafier

En connex cun l'empustaziun dal transport da rauba cun la viafier surpiglia la Confederaziun mo la rolla d'ina confinanziadra (art. 16 al. 2 OTM). La rolla da l'empustader ha exclusivamain il chantun. Pervia da la revisiun da la Lescha davart il transport da martganzia l'onn 2016 duai vegnir stgaffida correspudentamain per il chantun Grischun da nov ina cumpetenzza expressiva d'empustar il transport da rauba. La basa per far l'empustaziun è il concept chantunal dal transport da rauba.

Artitgel 11 Finanziaziun

Il traffic public en il chantun Grischun duai vegnir finanzià sco fin ussa sur las finanzas publicas generalas (contribuziuns da gestiun, da promoziun e d'investiziun) e conform a l'art. 35 al. 1 LTP. En il sector da las contribuziuns da gestiun vegn prevista en l'art. 11 al. 2 sboz LTrP ina priorisaziun dals meds finansials (TRP / avertura chantunala minimala / avertura supplementara).

Tras ina planisaziun successiva entaifer l'administraziun po vegnir mantegnida la flexibilitad giavischada e necessaria. La finala stoi vegnir remartgà ch'ils meds finansials per il traffic public pon da princip vegnir dirigids mintga onn a maun dal preventiv. Sin basa da las explicaziuns precedentas n'èsi betg necessari ed urgent da midar quai. Pervia da quai vegni proponì da mantegnair la varianta da finanziaziun vertenta (budgetaziun annuala).

Artitgels 12 –16 Contribuziuns da gestiun

Questa norma vegn fixada resguardond las revisiuns da la legislaziun federala areguard las contribuziuns da gestiun en il traffic public. Contribuziuns da gestiun vegnan pajadas – sin basa d'ina

cuvegna d'indemnisaziun – per regla sco indemnisaziun dals custs planisads betg cuvrids en il rom da la procedura d'empustaziun (art. 4 lit. g sboz LTrP).

Artitgel 12 alineas 1 e 2: Traffic public da persunas (cumpetenzza Confederaziun e/u chantun)

La part chantunala en il rom da l'empustaziun dal TRP (incumbensa cuminaivla da la Confederaziun e dal chantun) vegn prescritta da la Confederaziun tenor l'art. 29b al. 2 OITRP: Il chantun surpiglia actualmain 20 pertschient dals custs betg cuvrids. La part dal TRP da 20 pertschient dals custs betg cuvrids duai vegnir finanziada exclusivamain dal chantun, q.v.d. senza la participaziun da las vischnancas (art. 12 al. 1 sboz LTrP). Quai che pertutga l'avertura chantunala minimala, duai il chantun surpigliar 100 pertschient dals custs da gestiun betg cuvrids (art. 12 al. 2 sboz LTrP), sch'in lieu po cumprovar il dumber correspondent d'abitantas e d'abitants.

Artitgel 12 alineas 3 e 4: Traffic public da persunas (cumpetenzza chantun e/u vischnancas)

Il custs betg cuvrids da l'avertura supplementara, q.v.d. il custs da gestiun che surpassan il TRP, duain vegnir surpigliads dal chantun e da la vischnanca pertutgada resp. da las vischnancas pertutgadas. Igl è previs ch'il chantun portia maximalmain 50 pertschient dals custs betg cuvrids. En cas d'averturas supplementaras per pliras vischnancas resulta ina clav da repartiziun entaifer las vischnancas tenor il dumber d'abitantas e d'abitants. Resalvada resta ina cuvegna differenta tranter las vischnancas (art. 12 al. 3 sboz LTrP).

Il custs betg cuvrids dal traffic local ston las vischnancas surpigliar senza midadas (art. 12 al. 4 sboz LTrP). Er la Confederaziun na sa participescha betg a quests custs (art. 28 al. 2 da la Lescha federala davart il transport da persunas, LTP).

Il custs d'amortisaziun e da finanziaziun d'investiziuns novas e d'investiziuns substitutivas valan per regla sco custs indemnisabels, uschenavant che quels èn vegnids approvads ordavant dals empustaders (art. 12 al. 5 sboz LTrP). Sco investiziuns novas ed investiziuns substitutivas vala tranter auter per exempel l'acquisiziun da material rullant tras la VR. Las investiziuns per il traffic local èn exceptadas da quai.

Artitgel 13: Transport da rauba cun la viafier

La Confederaziun annunzia en la procedura d'empustaziun respectiva l'import maximal ch'ella surpiglia en connex cun l'empustaziun dal transport da rauba cun la viafier. En il sector dal transport da rauba sin binaris stretgs, sco ch'igl è il cas en il chantun Grischun, sa basa la part da la Confederaziun sin la quota chantunala per il TRP ed importa maximalmain 80 pertschient dals custs betg cuvrids. Las vischnancas na duain sco fin ussa betg stuir sa participar a la finanziaziun. Tenor l'art. 16 OTM sto in chantun che fa – en connex cun l'empustaziun dal transport da rauba cun la viafier – ina dumonda per contribuziuns da gestiun a la Confederaziun, elavurar ed agiuntar a la dumonda in concept chantunal dal transport da rauba cun la viafier sco er ina cuvegna davart la purschida. Il criteris per empustar il transport da rauba èn prescrits per gronda part sin plaun federal.

Artitgel 14: Cunvegna davart la purschida

Per empustar purschidas en il traffic public da persunas ston il custs empustaders sutscriver cunvegna davart la purschida cun las interpresas da transport. En quellas ston vegnir fixadas tranter auter il dumber da pers da curs per lingia ed il custs da previsiun betg cuvrids.

Las convegnas davart la purschida en il traffic public da persunas cuntegnan ultra da quai il dumber da pèrs da curs concernent l'avertura supplementara ch'il chantun emposta en convegnientscha cun las vischnancas. Pervia da la prescripziun da la Confederaziun per la procedura d'empustaziun en cas dal TRP (dependenza dal TRP) sa basa l'empustaziun da l'avertura supplementara sin quella. Per l'empustaziun dal transport da rauba cun la viafier vegnan las convegnas davart la purschida suttascrittas dal chantun sco empustader e da la Confederaziun sco confinanziadra. Quellas cuntegnan la purschida dal transport da rauba per in onn d'urari.

Artitgel 15: Transport d'autos

Per il chantun duai vegnir stgaffida ina pussaivladad da confinanziar custs betg cuvrids (purschida, ma betg material rullant) per singulas colliaziuns dal transport d'autos. Questa disposiziun sto vegnir applitgada en moda restrictiva ed excepziunala, damai ch'il transport d'autos sto da princip sa purtar finanziailmain sez (art. 15 al. 1 sboz LTrP). La finanziaziun dals custs betg cuvrids premetta ch'il manaschi na saja betg supportabel per motivs economics e ch'il basegn saja giustifitgà per motivs da la politica regiunala u per auters motivs impurtants. In interess da la politica regiunala è avant maun p.ex., sche la cuntanschibladad d'ina regiun n'è betg garantida perquai ch'in pass è serrà durant l'enviern ed ina purschida da traffic correspudenta la saira tard è giustifitgada. Per motivs economics n'èsi betg supportabel che l'interpresa da transport surpiglia ils custs che resultan per il transport d'autos, sch'il transport è ina purschida la saira tard che na po betg vegnir furnida en ina moda che cuvra ils custs.

Artitgel 16: Purschidas transcunfinalas

Il chantun po sa participar a l'empustaziun da purschidas transcunfinalas, sche las parts interessadas ordaifer il chantun sa participeschan en moda adeguata a la finanziaziun. Per trajects curts ordaifer il territori chantunal, q.v.d. fin al proxim lieu pli grond (p.ex. Tirano) po il chantun excepziunailmain desister da la participaziun finanziala da terzas varts (art. 16 al. 2 sboz LTrP). Cuntrari a l'art. 20 sboz LTrP (promoziun) duain purschidas transcunfinalas (lingias) pudair vegnir confinanzias cun agid da contribuziuns da gestiun.

Artitgels 17 – 25 Contribuziuns da promoziun

Contribuziuns da promoziun èn avantatgs finanziajs che vegnan concedids a la petenta u al petent. La petenta u il petent sto ultra da quai impunder en moda adeguata agens meds finanziajs (art. 4 lit. h sboz LTrP ed art. 24 al. 4 sboz LTrP en cumbinaziun cun l'art. 31 sboz LTrP). Contribuziuns da promoziun èn subvenziuns da l'appreziar, da las qualas ins n'ha betg il dretg, er sch'ins ademplescha las premissas. Contribuziuns da promoziun (e contribuziuns d'investiziun) ston da princip vegnir qualifitgadas sco expensas fixablas libramain che suttastattan pia sco fin ussa al referendum.

Il chantun po conceder contribuziuns per promover il traffic public e sustegnair mesiras tenor catalog per maximalmain 50 pertschient dals custs imputabels (art. 17 al. 1 e 2 sboz LTrP). Excepziunailmain po il chantun augmentar las contribuziuns (tenor la cumpetenzza dal dretg da finanzas), sche l'interess chantunal predominescha (art. 17 al. 3 sboz LTrP). Ils custs imputabels sco er il rom entaifer la summa da la contribuziun dad en general maximalmain 50 pertschient ston anc vegnir precisads sin il stgalim da l'ordinaziun. La promoziun da mesiras ch'èn d'attribuir exclusivamain al traffic local è esclusa, cun excepziun da mesiras per reducir considerablmain u per sbassar las emissiuns da CO₂ (art. 17 al. 4 sboz LTrP).

Artitgel 18: Lingias turisticas en il traffic public

Tenor l'art. 17 LTP na po il chantun betg sa participar a la finanziaziun da prestaziuns puramain da l'economia da martgà. Cunquai ch'il turissem en il chantun Grischun è daventà pli impurtant dapi che la LTP è entrada en vigur e cunquai ch'in ulteriur svilup è da spetgar ma er giavischabel, èsi giustifitgà da midar questa disposiziun. Tenor l'art. 18 sboz LTrP duai il chantun pudair conceder da nov contribuziuns per lingias turisticas stagiunalas dal traffic public. Premess vegni che quellas n'hajan betg in caracter direct d'avertura e ch'ellas na concurrenzeschian betg la purschida dal traffic regular regional e local e ch'ellas hajan in effect da midada (dal traffic individual motorisà al traffic public). Exempels d'applicaziun pon esser bus da turas da skis e bus da viandar u viadis d'aventura. Talas purschidas vegnan gia oz cofinanzias en singuls cas excepziunals sur l'art. 19 al. 1 lit. i LTP (p.ex. bus regionals). Sco tut las mesiras èn er quellas suttamessas a la resalva dal preventiv.

Artitgel 19: Manaschis d'emprova

Tenor l'art. 19 al. 1 sboz LTrP po il chantun pajar contribuziuns a favur da manaschis d'emprova. Tar ils manaschis d'emprova tutgan er ils bus sin dumonda che vegnan introducids per emprova. La durada dal manaschi d'emprova importa maximalmain 5 onns (art. 19 al. 3 sboz LTrP) e sto vegnir fixada per mintga singul project. Questa norma correspunda da princip a l'art. 19 al. 1 lit. a ed a l'art. 21 LTP cun la midada, ch'il chantun po sa participar da nov per 50 pertschient (empè da sco fin ussa per 20 pertschient) als custs imputabels. Sch'il manaschi d'emprova vegn terminà cun success, sto la finanziaziun avair lieu sur la via ordinaria (art. 19 al. 2 sboz LTrP en cumbinaziun cun l'art. 12 sboz LTrP).

Artitgel 20: Mesiras transcunfinalas

Tenor l'art. 20 al. 1 sboz LTrP po il chantun pajar contribuziuns per promover mesiras transcunfinalas dal traffic public. Ina mesira transcunfinala cumpiglia il transport da persunas tranter il Grischun e l'exteriur vischin. La premissa è quella che la mesira rendia accessibel il chantun Grischun ed augmentia l'attractivitat da sia economia locala. Cuntrari a l'art. 16 sboz LTrP vegnan promovids qua projects concrets che pon vegnir cofinanziads suenter in tschert temp (sch'i sa tracta da purschidas) sur las contribuziuns da gestiun ordinaras. En cas excepziunals poi vegnir desistì d'ina participaziun finanziaria (art. 20 al. 2 sboz LTrP).

Exempels:

- contribuziuns ad acziuns che megliereschan la colliaziun dal Grischun;
- projects cuminaivels cun partenaris a l'exteriur (p.ex. Interreg, Eusalp, LinkingAlps);
- mesiras da commercialisaziun per colliaziuns transcunfinalas.

Artitgel 21: Introducziun da novas furmas da mobilitad

Tenor questa norma po il chantun pajar contribuziuns per introducir novas furmas da mobilitad (art. 4 lit. i sboz LTrP), sche las mesiras servan a l'avertura cunvegenta ed effizienta. Quai èn purschidas dal transport da persunas e da rauba che circuleschan senza in urari publitgà (art. 4 lit. i sboz LTrP). La digitalisaziun permetta in'elavuraziun da datas svelta e fidada che ha er consequenzas per ils systems da transport dal traffic public. Pli e pli vegnan fatgs en Svizra tests en spezial cun bus pitschens autoguidads che sa basan sin tecnologias digitalas. Sch'il manaschi d'emprova è sa cumprovà, sa drizza la finanziaziun tenor l'art. 12 sboz LTrP (contribuziuns da gestiun). La perioda d'introducziun vegn reconuschida durant maximalmain 5 onns (art. 21 al. 3 sboz LTrP).

Artitgel 22: Mesiras per reducir l'emissiun da CO₂

Tenor l'art. 22 al. 1 sboz LTrP po il chantun conceder contribuziuns a favur da mesiras en il traffic public che servan a reducir considerablmain emissiuns da CO₂. Il program da promoziun dal chantun duai promover tecnicas da propulsiun alternativas che vegnan duvradas cunzunt tar bus electrici ed ibrids, sco er l'acquisiziun da l'infrastructura necessaria per quai (staziuns per chargiar vehichels electrici, tancadis). Il causal da promoziun è formulà en moda averta. Cun quai na vegni betg tegnì quint mo da la mobilitad electrica da batteria, mabain er en spezial dal progress tecnic ch'è da spetgar en il sector dals vehichels che funcziunan sin basa d'idrogen. Sut tschertas circumstanzas pon ultra da quai er vegnir spargnads carburants fossils ed uschia vegnir reducidas emissiuns da CO₂ cun remplazzar bus convenziunals a diesel tras novs. Subvenziunabels èn pia tant ils custs supplementars per cumprar ils vehichels, sch'els na vegnan betg er indemnissads da la Confederaziun en l'empustaziun dal TRP, sco er l'infrastructura ch'è necessaria per il manaschi.

Artitgel 23: Ulteriuras mesiras

L'art. 23 sboz LTrP duai esser ina spezia da clausula generala per promover ulteriuras mesiras en il traffic public. Quella duai vegnir applitgada conform als basegns. Cuntrari a l'art. 19 al. 1 lit. i LTP duai vegnir enumerà ussa da nov en moda exemplarica en il rom d'in catalog, tgeninas che pudessan esser talas mesiras. Quai pon esser mesiras d'infurmaziun, da commercialisaziun e da vendita (lit. a) (p.ex. comunicaziun dal BÜGA, infurmaziuns en temp real a las staziuns u a las fermadas da bus). Ulteriuras purschidas per garantir chadainas da transport (lit. b) èn colliaziuns da baud e da tard che collian lieus entaifer ina regiun cun il traffic public durant il temp menziunà. Plinavant duai esser pussaivel da cofinanziar chadainas da transport dal traffic public che daventan necessarias supplementarmain durant l'onn en cas d'eveniments extraordinaris, sco p.ex. en cas da bovas, da lavinas, da crudada da crappa u d'auters eveniments sumegliants. Questa disposiziun (lit. c) duai plinavant permetter da conceder contribuziuns a favur d'occurrentzas, per las qualas vegn empustada ina purschida supplementara dal traffic public per las participantas ed ils participants sco er per ils giasts per l'arriv e per la partenza (p.ex. servetsch pendular per occurrentzas culturalas e socialas). Tenor la lit. d da questa disposiziun pon mesiras tariffaras che vegnan empustadas dal chantun cun interpresas da transport u entaifer consorzis tariffars vegnir promovidas per maximalmain 25 pertschient dals custs imputabels. Questa norma correspunda a l'art. 19 al. 1 LTP ed a l'art. 12 LTP.

Artitgel 24: Premissas e relaziun tranter las differentas contribuziuns

Questa norma regla da nov che las contribuziuns federalas ston er vegnir resguardadas per fixar la contribuziun chantunala (art. 24 al. 1 sboz LTrP). Ultra da quai n'han las contribuziuns da promoziun che vegnan concedidas da la Confederaziun en la medema chaussa, naging effect liant per las contribuziuns chantunalas da promoziun (art. 24 al. 2 sboz LTrP). Plinavant na dastga la contribuziun da promoziun dal chantun ensemen cun autras contribuziuns da promoziun betg surpassar 80 pertschient dals custs (art. 24 al. 3 sboz LTrP). Areguard l'atgna prestaziun, areguard la perdita, areguard divergenzas dal project ed areguard l'utilisaziun per in auter intent renviescha l'al. 4 da questa disposiziun als art. 31 ss. sboz LTrP.

Artitgel 25: Consorzi tariffars

In consorzi tariffar è in consorzi cun bigliets e pretschs unitars ch'èn independents dal med da transport per tut ils meds da transport publics en in territori determinà geograficamain. Tenor questa disposiziun

promova il chantun senza midadas la collavuraziun tranter interpresas dal traffic public e stgaffescha las premissas per l'introducziun da consorzis tariffars; la contribuziun vegn pajada a l'instituziun purtadra. Il chantun sco er ulteriuras empustadras ed ulteriurs empustaders reglan l'indemnisaziun en ina cuvegna da collavuraziun cun las interpresas da transport. L'obligaziun tenor l'art. 25 al. 4 sboz LTrP correspunda a l'art. 26 al. 1 LTP senza midadas. Actualmain fan la regiun gronda da Cuira, l'Engiadin'Ota, la destinaziun Tavau/Claustra sco er la Val Mesauc/Val Calanca part da consorzis tariffars regionalis resp. interchantunals.

Artitgels 26 – 34 Contribuziuns d'investiziun

Contribuziuns d'investiziun èn avantatgs finanzials che vegnan concedids a la petenta u al petent. La petenta u il petent sto ultra da quai impunder en moda adeguata agens meds finanzials (art. 4 lit. h sboz LTrP).

Artitgel 26: Infrastructuras da viafier ordaifer il fond per l'infrastructura da viafier

Infrastructuras da viafier vegnan da princip finanziadas sur il fond per l'infrastructura da viafier (FIV) resp. da la Confederaziun e n'èn correspondentamain betg l'object da questa disposiziun. Tenor la nova disposiziun duai il chantun survegnir la pussaivladad da conceder contribuziuns per construir e per engrondir l'infrastructura da viafier che na vegn betg finanziada sur il FIV. Quai èn parts da stabiliments (p.ex. perruns supplementars, sutpassadis per personas, locals da spetga) che tutgan bain funcziunalmain tar ina staziun sco punct central da traffic, che na ston dentant betg vegnir finanziads sur il FIV mabain en moda separada. Las contribuziuns vegnan per regla pajadas a la construidra u al construirer (art. 26 al. 2 sboz LTrP). Las contribuziuns vegnan fixadas tenor l'interess chantunal. La contribuziun è limitada a 50 pertschient dals custs imputabels (art. 26 al. 3 sboz LTrP). En cas da projects d'in interess chantunal spezial po il chantun augmentar la contribuziun.

Artitgel 27: Stabiliments da las interpresas publicas da transport sin via

Cuntrari al dretg vertent vegni discurri da nov d'interpresas da transport sin via (empè da servetschs da transport sin via). Quai è dentant mo ina midada da la noziun e betg ina midada dal cuntegn. Sco fin ussa duai il chantun avair la pussaivladad da sa participar a la finanziaziun d'edifizis e da stabiliments per interpresas publicas da transport sin via (concretamain en spezial fermadas da bus dal TRP e terminals resp. access da bus sco er stabiliments da priorisaziun da bus). Terminals da bus che servan a differentas lingias da traffic, èn puncts centrals da gronda impurtanza per il chantun, perquai ch'els permettian da midar il med da transport. La chargia finanziaria pli gronda per vischnancas da staziunament duai tras quai vegnir reducida ord vista dal sistem general. La contribuziun d'investiziun vegn pajada a la construidra u al construirer (art. 27 al. 2 sboz LTrP). Las contribuziuns vegnan fixadas tenor l'interess chantunal ed importan maximalmain 50 pertschient dals custs imputabels (art. 27 al. 3 sboz LTrP). Sche l'interess predominescha, po il chantun augmentar las contribuziuns.

Tenor l'art. 31 al. 2 sboz LTrP duai ina vischnanca da staziunament sco petenta pudair integrar las vischnancas vischinas per financiar in project ch'è d'interess impurtant per questas vischnancas. Davart la concepziun dals stabiliments decida mintga vischnanca sezza en il rom da l'autonomia communal. Il chantun fa sulettamain recumandaziuns en chaussa, p.ex. co ch'ina fermada da bus duai vegnir sanada ed installada tenor ils basegns da las personas cun impediments (cf. agid da lavur per las vischnancas per adattar las fermadas da bus tenor la Lescha federala davart l'eliminaziun dals dischavantatgs envers personas cun impediments dals 26 da mars 2019 incl. agiunta davart models da

fermadas da bus). In'exceptiun èn las fermadas da bus per lung da vias chantunalas, per las qualas il chantun po disponer tranter auter pretensiuns resp. cundiziuns da la polizia da segirezza. Il chantun sa participescha a la finanziaziun da quellas parts da stabiliments, ch'èn necessarias per ina fermada. Da nov vegni fixà cleramain ch'ils edifizis ed ils stabiliments che servan exclusivamain al traffic local (en spezial fermadas da bus) vegnan exclusas da contribuziuns chantunalas tenor il sboz LTrP (art. 27 al. 4 sboz LTrP). In'exceptiun limitada temporalmain (cf. exceptiuns tar l'art. 40 al. 1 sboz LTrP) furma la sanaziun da fermadas da bus tenor la Lescha federala davart l'eliminaziun dals dischavantatgs envers persunas cun impediments (Lescha davart l'egualitad da persunas cun impediments, LImp; CS 151.3), sche la patruna u il patrùn da construcziun inoltrescha fin la fin da l'onn 2023 ina dumonda per contribuziuns chantunalas al post cumpetent (cf. missiva da la Regenza per mauns dal Cussegl grond, carnet nr. 6/2019–2020, p. 337 ss.).

Artitgel 28: Stabiliments da park and ride e da bike and ride

Sco fin ussa po il chantun conceder contribuziuns per construir stabiliments da park and ride (art. 27 al. 1 LTP senza midadas). Da nov duain ils stabiliments da bike and ride vegnir tractads tuttina sco ils stabiliments da park and ride, quai che correspunda a la pratica dals ultims onns ch'è vegnida sviluppada vinavant. Las contribuziuns vegnan fixadas tenor l'interess chantunal. Per construir stabiliments tenor l'art. 28 al. 1 sboz LTrP po il chantun conceder contribuziuns da maximalmain 30 pertschient dals custs imputabels. Subvenziunabels èn stabiliments da parcar en staziuns, ch'èn adattads da facilitar da midar dal med da transport privat (auto/velo) al traffic public.

Artitgel 29: Binaris da colliaziun

La construcziun e la finanziaziun da binaris da colliaziun èn primarmain incumbensas da l'economia privata resp. da las interpresas che profitan dals stabiliments da colliaziun. En il chantun Grischun duai tuttina esser pussaivel – sco er tenor la LTM – da cofinanziar tals stabiliments er en l'avegnir. Ina basa legala correspondent duai vegnir mantegnida sco en la LTP vertenta.

Artitgel 30: Transport da rauba cumbinà cun la viafier

Il chantun po pajar da nov contribuziuns d'investiziun per construir e per acquistar stabiliments che servan a transferir rauba sin la viafier en il transport da rauba cumbinà cun la viafier. Quai èn per exempel recipients polivalents, reach-staker e cranas. Las contribuziuns vegnan fixadas tenor l'interess chantunal ed importan maximalmain 50 pertschient (art. 30 al. 1 sboz LTrP). Sche l'interess dal chantun per ina mesira predominescha, po il chantun augmentar las contribuziuns (art. 30 al. 2 sboz LTrP).

Artitgels 31 – 34 Atgna prestaziun; Perdita; Divergenzas dal project ed Utilisaziun per in auter intent

Dals art. 31 – 34 resultan las ulteriuras premissas per la concessiun da contribuziuns d'investiziun concernent l'atgna prestaziun, concernent la perdita, concernent divergenzas dal project e concernent l'utilisaziun per in auter intent. Sin fundament dal renviament en l'art. 24 al. 4 sboz LTrP valan questas disposiziuns analogamain per contribuziuns da promoziun.

Artitgel 35 Patrimoni istoric e cultural

Tenor questa disposiziun po il chantun sustegnair mesiras che servan a mantegnair ed ad intermediar il patrimoni istoric e cultural dal traffic public. Questa norma è formulada sco disposiziun facultativa, uschia ch'i na dat nagin dretg sin promoziun. Ultra da quai è il causal da promoziun vegnì formulà

sapientivamain en moda averta per tegnair quint er da la vastadad dal patrimoni istoric e cultural dal traffic public. D'ina vart pon quai esser mesiras per mantegnair meds da transport antics sco material rullant e chaussas sumegliantas e da l'autra vart er contribuziuns per archivar datas ed infurmaziuns istoricamain impurtantas da l'istorgia dal traffic public en il Grischun. Quests meds da transport ed autras perditgas da l'istorgia en il chantun Grischun ston vegnir rendids accessibels en furma adattada ad in vast public. Exclus explicitamain èn l'acquist, il mantegnimment u la renovaziun d'edifizis e d'ovras architectonicas degns da vegnir protegids or da las differentas epocas dal traffic public en il chantun Grischun. Questas incumbensas vegnan garantidas tras la Tgira da monuments tar l'Uffizi da cultura.

Cun ina cunvegna da prestaziun sustegna il chantun per quest intent fusiuns da gruppas d'interess che s'occupan da questas incumbensas (art. 35 al. 2 sboz LTrP). Sin il stgalim da l'ordinaziun vegnan reglads ils detagls, en spezial las pretensiuns envers las fusiuns da las gruppas d'interess sco er ils cuntegns essenzials da la cunvegna da prestaziun.

Artitgel 36 Regiuns d'urari e procedura d'urari

Il chantun fixescha l'elecziun da las presidentas e dals presidents d'urari, la divisiun da las regiuns d'urari sco er ils princips da la procedura d'urari, sche quai n'è betg prescrit da la Confederaziun. L'elecziun da presidentas e da presidents d'urari (art. 69 al. 3 da la Lescha davart la relaziun da lavur da las collavuraturas e dals collavurats dal chantun Grischun [Lescha dal personal, LP; DG 170.400] en cumbinaziun cun l'art. 3 da l'Ordinaziun davart las collavuraturas ed ils collavurats en uffizi accessoric dal chantun Grischun) ha lieu sco fin ussa tras la Regenza. En cumparegliaziun cun la LTP na vegnan fatgas naginas midadas dal dretg material areguard questa procedura.

Artitgel 37 Contabilitad da las interpresas da transport

Las disposiziuns da la Confederaziun davart la contabilitad da las interpresas concessiunadas duain valair confurm al senn per las interpresas da transport che survegnan contribuziuns da gestiun tenor l'art. 12 sboz LTrP u che furneschan per l'interpresa da transport prestaziuns da transport sin basa contractuala per ademplir las concessiuns. Per l'empustaziun da l'avertura chantunala minimala e da l'avertura supplementara tras il chantun e/u tras las vischnancas duain vegnir applitgadas analogamain las pretensiuns envers la contabilitad per interpresas da transport, sco ch'ellas valan tenor il dretg federal per l'empustaziun dal TRP ensemen cun la Confederaziun (art. 35 ss. LTP). Las interpresas da transport duain preschentar indicaturs correspondentes e far las indicaziuns necessarias, uschia che lur prestaziuns pon vegnir examinadas areguard la rentabilitad (grad da la cuvrada dals custs ed occupaziun). Er duai vegnir concedida al chantun l'invista da la contabilitad.

Artitgels 38 – 39 Cumpetenzas e giurisdicziun

Artitgel 38: Cussegl grond

La cumpetenzza dal Cussegl grond areguard la suveranità concernent il preventiv dals meds finanzials dal traffic public na vegn betg midada (corresponda a l'art. 35 al. 1 LTP), na vegn dentant betg limitada mo a la promoziun resp. a las contribuziuns da promoziun, mabain cumpiglia er las contribuziuns d'investiziun e da gestiun sco er l'apport en il FIV.

Artitgel 39: Meds legals

Cun l'art. 39 al. 1 sboz LTrP duai la via da recurs entaifer l'administraziun vegnir normada

expressivamain en la lescha speziala. Fin ussa è quella vegnida pratigada en il chantun Grischun sa basond sin l'art. 28 al. 1 da la Lescha davart la giurisdicziun administrativa (LGA; DG 370.100). L'art. 39 al. 2 sboz LTrP e l'art. 39 al. 3 sboz LTrP correspundan a l'art. 37a al. 1 e 2 LTP senza midadas.

Artitgel 40 Disposiziuns transitoricas

Tenor il dretg transitoric duai la lescha vegnir applitgada er per proceduras ch'èn gia pendentas il mument che questa lescha entra en vigur (art. 40 al. 1 sboz LTrP). Quai è raschunavel perquai che tras quai pon eventualmain profitar da las novas disposiziuns (cunzunt da contribuziuns da promoziun e d'investiziun) er projects gia inoltrads. In'excepziun furman dumondas per la sanaziun da fermadas da bus tenor la LImp. Ina dumonda po vegnir inoltrada al chantun fin la fin da l'onn 2023 (cf. explicaziuns en chaussa en l'art. 27 al. 4 sboz LTrP). Las fermadas da bus ch'èn d'attribuir exclusivamain al traffic local, pon pia – en divergenza da l'art. 27 al. 4 sboz LTrP – vegnir confinanzadas vinavant sur il credit d'impegn stgaffi separadamain, e quai per in temp limità cun inoltrar ina dumonda fin il pli tard la fin da l'onn 2023. Per las contribuziuns gia garantidas valan las disposiziuns vertentas (art. 40 al. 2 sboz LTrP).

2. Aboliziun e midada en in auter relasch

2.1 Aboliziun

Cun l'entrada en vigur da quest project vegn abolida la LTP dal 1. da schaner 1993.

L'Ordinaziun da la Regenza davart il traffic public en il chantun Grischun dals 23 d'avust 1994 sto vegnir revedida.

2.2 Midada en in auter relasch

La vasta liberaziun da taglia vertenta da la VR e da la VMG tenor l'art. 34 LTP na corresponda betg pli al dretg federal. Ella stat en cuntradicziun cun las disposiziuns decisivas (art. 23 al. 1 lit. j) da la Lescha federala davart l'armonisaziun da la taglia directa dals chantuns e da las vischnancas (Lescha d'armonisaziun da taglia, LATD; CS 642.14). Tenor la LATD na vala la liberaziun da taglia betg per in eventual "affar secundar" da l'interpresa da transport, che n'ha nagin connex necessari cun l'activitad concessiunada. En quest sector restan pia tut las interpresas da transport concessiunadas potenzialmain obligadas da pajar taglia e vegnan tractadas en moda eguala. La LATD na regla percenter betg las taglias communalas sco las taglias sin midada da maun e sin immobiglias. Qua datti anc ina libertad concepziunala per il chantun e per las vischnancas. Tut las interpresas da transport concessiunadas duain vegnir liberadas da questas taglias per immobiglias che servan a l'activitad concessiunada. La liberaziun da taglia na duai betg pli vegnir reglada sco fin ussa en la LTP (cf. art. 34 LTP), mabain francada cun ina midada en in auter relasch directamain en la Lescha davart las taglias communalas e davart las taglias da baselgia (LTCTB; DG 720.200). Proponida vegn la suandanta cumplettaziun da l'art. 11 al. 1 cun ina nova lit. g en la LTCTB:

Artitgel 11 5. liberaziun subjectiva da taglia

¹ Libras u libers da la taglia sin midada da maun èn ...

g) las interpresas da traffic e d'infrastructura en il senn da l'artitgel 78 litera k da la Lescha chantunala da taglia, per immobiglias che servan a l'activitad concessiunada.

Per la liberaziun da la taglia sin immobiglias vegni renvià en l'art. 17 al. 4 LTCTB a la disposiziun da l'art. 11 LTCTB concernent la taglia sin midada da maun.

3. Termins per l'entrada en vigur

La Regenza fixescha l'entrada en vigur da quest relasch. Igl è previs che quest project vegnia tractà dal Cussegl grond durant la sessiun d'avust 2022 e ch'el vegnia mess en vigur – ensemen cun l'ordinaziun che sto anc vegnir revedida sin quai – per il 1. da schaner 2023. Dependenzas da termin sin plauns surordinads (Confederaziun) n'existan actualmain betg.

VI. CONSEQUENZAS FINANZIALAS E PERSUNALAS

1. Chantun

1.1 Finanzas

Il custs totals per il traffic public en il chantun Grischun vegnan a s'augmentar pervia da l'amplificaziun da la purschida sco er pervia da la revisiun da la LTP. Questa constataziun vala tant per il TRP che vegn finanzià dal chantun ensemen cun la Confederaziun sco er per quella part dal TRP che vegn finanziada unicamain dal chantun, plinavant per l'avertura supplementara ensemen cun las vischnancas e la finala per l'amplificaziun da la purschida en il traffic local che vegn pajada da las vischnancas. La dimensiun dals meds finansials chantunals per il traffic public vegn fixada dal Cussegl grond en il preventiv annual.

Svilup da las contribuziuns da gestiun

Las contribuziuns da gestiun areguard la purschida chantunala dal traffic public dependan da la quota chantunala da la Confederaziun e da las contribuziuns federalas efectivamain pajadas. Las contribuziuns da la Confederaziun vegnan a s'augmentar en l'avegnir. La part ch'il chantun sto pajar per cumpletar las contribuziuns da la Confederaziun (quota chantunala da la Confederaziun), vegn medemamain a s'augmentar. Per il svilup dals custs datti differents motivs. Da menziunar èn en spezial l'augment da la spessezza dal tact tar la **viafier** en consequenza da Retica 30 e da Retica 30+ sco er las investiziuns da la VR en nov material rullant. Il custs d'investiziun per il nov material rullant vegnan integrads en las offertas sur las amortisaziuns e chaschunan perquai expensas supplementaras per la Confederaziun e per il chantun. Ina gronda rolla areguard il svilup da las indemnizaziuns giogan plinavant la pandemia actuala dal coronavirus e las consequenzas massivas per ils retgavs (e per las frequenzas) (q.v.d. retgavs pli pitschens chaschunan indemnizaziuns pli grondas). La purschida supplementara che vegn servida cun il material rullant nov e supplementar, chaschuna custs supplementars en il TRP. Per ils moduls previs da Retica 30+ ston ins quintar cun in basegn d'indemnizaziun supplementar da var 8,1 milliuns francs en il traffic da viafier (custs supplementars cumpareglià cun la purschida actuala; la part chantunala dal Grischun importa [tar 20 pertschient] previsiblamain 1,62 milliuns francs). La part chantunala vi da quests custs supplementars vala cun la resalva che la Confederaziun surpiglia da sia vart 80 pertschient da quests custs en il rom da la quota chantunala. La finala duai la purschida da la viafier avoir ina cuntinuaziun adequata cun **bus** resp. duai vegnir garantida ina chadaina da colliaziuns nuninterrotta. En cas d'ina ulteriura amplificaziun da la purschida en il sector da l'avertura supplementara na resultan betg mo grevezas finansialas supplementaras per il chantun, mabain tranter auter er per las vischnancas pertutgadas e per las corporaziuns da vischnancas respectivas (cf. latiers las explicaziuns sut la cifra 3 qua sutvart). En il rom

da las lavurs da basa èn vegnidas calculadas – sin fundament da la nova definiziun dals stgalims da purschida – las consequenzas finanzialas d'ina eventuala amplificaziun da la purschida per las interpresas da transport sin via. La suandanta tabella mussa ils resultats da la stimaziun sur tut las lingias da bus prendidas en consideraziun.

Purschida da bus		Custs actuals	Custs futurs	Differenza
Stimaziun dals custs cumplains		81'150'000 fr.	86'290'000 fr.	5'140'000 fr.
Stimaziun dals custs d'indemnisaziun		46'250'000 fr.	49'170'000 fr.	2'920'000 fr.

Illustraziun 8: Resultats da las stimaziuns da las midadas dal dumber da pèrs da curs e da lur custs; funtauna: Rapp Trans

En connex cun l'eruida dals custs per ils curs supplementars na resguardan las duas stimaziuns betg cumplainamain singuls facturs che reduceschan ils custs. En la pratica resulta per regla in augment d'effizienz p.ex. cun serrar largias en il tact (evitaziun da fasas inactivas u da viadis da vid). I na vegn er betg resguardà ch'i na sto betg valair ina purschida medem spessa sin l'entira lunghezza da lingias lungas (p.ex. 90.181 Cuira – Lai – Beiva – Güglia – San Murezzan). Da la stimaziun pon ins deducir che l'augment da las indemnisaziuns dastgass importar tranter 2,5 e 3,0 milliuns francs per onn per il chantun, per la Confederaziun e per las vischnancas, sch'ils novs stgalims da purschida vegnissan realisads tar ils bus. Quai correspunda a circa 2,3 pertschient da tut las contribuziuns da gestiun. La finala dependan ellas da l'utezza da la quota chantunala, reconuschida da la Confederaziun per il TRP, ma cunzunt er da la dimensiun da l'avertura supplementara ch'il chantun e la(s) vischnanca(s) han empustà (supplementarmain al TRP).

Contribuziuns d'investiziun da vart dal chantun

Dapi l'onn 2016 paja il chantun l'apport en il FIV (var 28 milliuns francs per onn). Quai duai restar uschia er en l'avegnir. Ultra da quai duain vegnir stgaffids per il chantun – en il rom da la revisiun – novs causals per cofinanziar investiziuns (infrastructuras da viafier ordaifer il FIV, promoziun da stabiliments da park and ride e da bike and ride e.u.v.). Il pajament da las contribuziuns d'investiziun vegn a chaschunar custs supplementars. Quant gronds che quels vegnan ad esser, dependa dals projects e na po perquai betg vegnir quantifitgà. La prognosa na dependa betg mo da la fixaziun dal credit respectiv en il preventiv, mabain primarmain er da la projectaziun da las petentas e dals petents.

Contribuziuns da promoziun

Igl è difficil da stimar ils custs che vegnan a resultar en l'avegnir. Ultra da la fixaziun dal credit respectiv en il preventiv dependa er la promoziun fitg dal dumber da dumondas da las petentas e dals petents. Ils onns passads aveva il chantun mintgamai a disposiziun in preventiv dad 1,5 fin 2 milliuns francs. Sche las empustadras ed ils empustaders e/u terzas personas promovon en il proxim futur vinavant novs systems da tracziun alternativs en il traffic public, na vegn questa summa per bler betg a bastar – er betg en cas da pajaments parzials. Vitiers vegn ina promoziun dal patrimoni cultural. Il chantun quinta cun custs (periodics) da maximalmain 1,2 milliuns francs per onn per questas expensas.

1.2 Persunal

Tras la revisiun da la lescha na resultan naginas incumbensas novas essenzialas per il chantun. Quellas duessan pudair vegnir liquidadas dal persunal existent.

2. Regiuns

Las regiuns n'èn betg pertutgadas da quest project. Unicamain las regiuns d'urari ch'èn statuidas en il sboz LTrP duain – areguard lur furma ed areguard lur incumbensas – exister vinavant sco fin ussa.

3. Vischnancas e corporaziuns da vischnancas

Tenor il project da consultaziun na datti naginas midadas areguard la finanziaziun cuminaivla Confederaziun/chantun **en il traffic regional da persunas (TRP)**, q.v.d. il chantun surpiglia sco fin ussa 20 pertschient e la Confederaziun 80 pertschient dals custs betg cuvrìds. Las vischnancas na vegnan betg engrevgiadas finanzialmain en quest sector. Cumpareglia cun la situaziun giuridica actuala na vegnan la procedura d'empustaziun e la finanziaziun en il rom dal **traffic local** betg midadas per las vischnancas resp. per la corporaziun da vischnancas ch'è responsabla per il traffic public (Engiadin'Ota). I na resultan naginas ulteriuras incumbensas. Perquai ch'ìls basegns da mobilitad da la populaziun èn creschids en general, ston ins quintar che las vischnancas vegnian ad avair dapli custs per il traffic local. Areguard l'empustaziun da l'**avertura supplementara** resultan tscherts custs supplementars per las vischnancas (e per las corporaziuns da vischnancas ch'empostan il traffic public). La purschida da curs che surpasa las prescripziuns dal TRP sto vegnir empustada e finanziada da nov en collavuraziun cun il chantun. Correspudentamain resultan dapli lavur administrativa e custs supplementars per las vischnancas. Questa lavur e quests custs na pon betg vegnir quantifitgads ordavant exactamain, perquai ch'ì dependan da l'empustaziun efectiva da l'avertura supplementara. La calculaziun da model provisorica per densifitgar la purschida tenor criteris objectivs ha mussà ch'ì pudessan resultar custs supplementars da 2,5 fin 3 milliuns francs per la purschida supplementara en il traffic da bus. En quest connex n'è anc vegnida fatga nagina cunfinaziun tranter il TRP e l'avertura supplementara. Perquai pon ins partir dal fatg ch'ì vegnian a resultar maximalmain 1,5 milliuns francs per tut las vischnancas grischunas pertutgadas, sch'ìls custs vegnan repartìds mintgamai per la mesadad sin il chantun e sin las vischnancas. Questa chargia finanziaria corresponda tut en tut a var 1,2 pertschient dals custs totals per l'empustaziun dal traffic public (contribuziuns da gestiun) en il chantun Grischun. En cas da basegn pon ìls custs dentant vegnir dirigìds cun adattar l'urari entaifer ìls stgalims da purschida.

VII. BUNA LEGISLAZIUN

Quest project legislativ realisescha ils princips da la necessitad, da la subsidiaridad e da la flexibilitad. Particularmain na survegnan las vischnancas naginas novas prescripziuns essenzialas tras quest project. Quest sboz tegna pia quint da las prescripziuns per la legislaziun ch'èn vegnidas concluidas da la Regenza (cf. conclus da la Regenza dals 16 da november 2010, prot. nr. 1070).

AGIUNTAS

- 1) Sboz da la Lescha davart il traffic public en il chantun Grischun (sboz LTrP)
- 2) Lescha davart il traffic public en il chantun Grischun (LTP; DG 872.100)
- 3) Ordinaziun davart il traffic public (OTrP; DG 872.150)
- 4) Questionari

LESCHAS FEDERALAS RESPECTIVAS

- 1) Lescha federala davart il transport da persunas (LTP; CS 745.1, da consultar per tudestg sut <https://www.admin.ch/gov/de/start.html> > Bundesrecht > Systematische Rechtssammlung > Bundesgesetz über die Personenbeförderung)
- 2) Lescha federala davart las viafiers (Lescha da viafier, LViafier; CS 742.101, da consultar per tudestg sut <https://www.admin.ch/gov/de/start.html> > Bundesrecht > Systematische Rechtssammlung > Eisenbahngesetz)
- 3) Ordinaziun davart l'indemnisaziun dal transport regional da persunas (OITRP, CS 745.16, da consultar per tudestg sut <https://www.admin.ch/gov/de/start.html> > Bundesrecht > Systematische Rechtssammlung > Verordnung über die Abgeltung des regionalen Personenverkehrs)